

Kvalitetssäkring av svenskt skolväsende

Christian Lundahl, professor i pedagogik, Örebro universitet

Del 1. Några utvecklingsdrag kring kvalitetssäkringen av svensk skola 1990-2022	3
Inledning.....	3
1997 års förordning om kvalitetsredovisning	5
Allmänna råd för kvalitetsredovisning	7
Förändringar i skollagen avseende kvalitetsarbetet.....	9
En skola på vetenskaplig grund som en del av kvalitetsarbete	11
BRUK, SKA och kvalitetsdialoger	13
Systematiskt kvalitetsarbete (SKA)	15
Samverkan för bästa skola	17
Ett nytt kvalitetssystem 2022.....	19
Kvalitetsdialoger.....	22
Skolinspektionen	25
Sammanfattning del 1	25
Del 2. Forskningsöversikt: Systematiskt kvalitetsarbete i grundskola och gymnasium.....	28
Introduktion	28
Metod och disposition	28
Avgränsning och sökprocess	29
Publikationstyper, språk och utbildningsnivå	29
Typer av studier.....	31
Huvudteman.....	32
Kvalitetsbegreppet under lupp	33
Betydelsen av styrning och policy för praktiken	34
Verktyg för kvalitetsarbete.....	36
Lärares, rektorers och policyförfattares inställningar till och hantering av kvalitetsarbete	38
Kvalitetsarbete och övervakning.....	38
Case-fokus av förbättringsområden.....	40
Kvalitetsarbete – mål och förutsättningar	41
Effektiviteten av kvalitetsarbete	43
Sammanfattning del 2	44
Avslutande diskussion	47
Litteraturlista.....	49

Citerade publikationer.....	49
Forskningsöversiktens samlade publikationer.....	52
1995–2009.....	52
2010-2022	54

Del 1. Några utvecklingsdrag kring kvalitetssäkringen av svensk skola 1990-2022

Inledning

Det är nu 25 år sedan Sverige introducerade ett kvalitetssäkringssystem av utbildning, åtminstone som innefattar just termen kvalitet. Utvärdering av mål för skolan har alltid funnits i någon utsträckning i Sverige från 1600-talet och framåt, även om det var först på 1980-talet som denna började bedrivas i mer systematisk form av staten.¹ Det kvalitetssäkringssystem som utvecklades sedan slutet av 1990-talet omfattar idag utvärdering som en naturlig del, men har också blivit väldigt mycket mer. Den inledande delen i denna rapport kommer beskriva framväxten och förändringar i det svenska kvalitetssäkringssystemet samt gå mer på djupet kring några av dess mer centrala delar. Den andra delen av rapporten bygger på en sammanställning av forskning om det svenska kvalitetssystemet från 1995 till 2022. Forskningsöversikten utgår från frågorna: på vilka sätt den forskning som utförts om systematiskt kvalitetsarbete i den svenska kontexten kan karakteriseras, samt vilka aspekter som lyfts fram som viktiga och vilka som marginaliserats. Efter det följer en sammanfattande reflektion över del ett och två.

Det mesta av det kvalitetsarbete, styrdokument och stödjande texter som utvecklats på central nivå i Sverige omfattar i allt väsentligt hela det offentliga skolväsendet vilket innebär att de exempel som lyfts fram i texten mer eller mindre är lika giltiga för alla de offentliga skolformerna: förskola, förskoleklass, grundskola, grundsärskola, specialskola, sameskola, fritidshem, gymnasieskola, gymnasiesärskola, kommunal vuxenutbildning.²

I början av 1990-talet bestämde dåvarande skolminister Göran Persson (S) att kommunerna (ca 290) borde ges ett övergripande ansvar för driften av den svenska skolan. Med det följde ett ansvar för att nationella mål följdes och att resultaten i skolan följdes upp på lokal

¹ Sigbritt Franke-Wikberg och Ulf P. Lundgren, *Att värdera utbildning, Del 1. En introduktion till pedagogisk utvärdering*. Wahlström & Widstrand 1980; Christian Lundahl, *Viljan att veta vad andra vet- Kunskapsbedömning i tidigmodern, modern och senmodern skola*. Arbetsliv i omvandling, (8), Diss. Uppsala universitet 2006.

² Givetvis finns skillnader på detaljnivå men de övergripande regleringarna och styrdokumenterna är oftast gemensamma.

nivå och inrapporterades till den statliga skolmyndigheten. Det bestämdes också att den gamla skolmyndigheten Skolöverstyrelsen, som under lång tid styrte skolan med detaljplaner och regelverk skulle ersättas av en ny modern myndighet, Skolverket, som styrde med kunskap och information. Utvärdering och uppföljning blev centrala avdelningar hos nya Skolverket. Ambitionen var att Sverige skulle bli det land i världen som hade bäst kunskaper om hur skolan fungerade. Det var då inte tal om att staten skulle kontrollera skolan utan mer hålla sig informerade om den. Det var kommunernas och skolpersonalens roll att säkerställa att målen nåddes med goda resultat. Det talades då ännu inte om kvalitet.

För att ackompanjera dessa förändringar kring ansvaret för skolan togs en ny läroplan fram baserad på målstyrning. Ett nytt betygssystem med så kallade målrelaterade betygskriterier utvecklades också i syfte att få in enkla och robusta data över hur väl kunskapsmålen i läroplanerna nåddes. I propositionen till den nya läroplanen är det tydligt att man förväntade sig ett stort professionellt ansvarstagande och ett minimum av statlig detaljstyrning av den praktiska verksamheten i skolorna. Det står bland annat i de inledande avsnitten:

Den enskilda skolan och läraren kan organisera undervisningen på det sätt, som bäst leder mot målet. I det utvecklingsarbete som under 1980-talet bedrivits med Lgr 80 [den föregående läroplanen] som bas, har framsteg gjorts vad gäller utvecklingen av arbetsformer och arbetssätt. Detta har lett till fördjupade kunskapsdiskussioner på skolorna. När nu skolväsendet går över till ett system, där lärarna har ett tydligare ansvar för utvecklingen av verksamheten i skolan, blir diskussionen om de kunskaps- och inlärningsteoretiska grunderna för verksamheten än viktigare.

Lärarens arbete innebär ställningstaganden såväl till kunskap, lärande och undervisning, som till hur detta omsätts i lärargärningen. En sådan verksamhet kan inte styras genom statliga föreskrifter om dess utformning. Det är i stället samspelet

mellan lärarnas teoretiska kunskaper och verksamhetens praktiska utformning som är avgörande.³

Det är med andra ord tydligt att det fanns en tillit till lärarnas kunskaper att både vilja och kunna utveckla vad vi idag skulle kalla kvaliteten i skolan, samt skolans arbetsformer och resultat. Inledningsvis var det heller inte särskilt tydligt hur kommunerna skulle rapportera in hur de och deras skolor arbetade med mål och resultat. Skolverket hade lokala kontor med regelbunden kontakt med kommunrepresentanter och på basis av dessa sammanställde man information om kommunerna i en kommundatabas. Detta skedde utifrån olika huvudrubriker inordnade under utvärderingslogiken "förutsättningar, process och resultat". Kommandatabasen blev dock aldrig riktigt en succé då uppgifterna i den varierade väldigt mellan kommunerna både avseende omfattning och kvalitet i inrapporteringen.

1997 års förordning om kvalitetsredovisning

Eftersom den initiala idén om uppföljning genom en kommundatabas inte fungerade så väl dröjde det inte särskilt länge förrän staten ökade regleringen av hur skolor och kommuner skulle rapportera in resultat kring sin verksamhet. 1997 introducerade den svenska regeringen termen kvalitetsredovisning i sin utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning,⁴ vilken följdes av en förordning om kvalitetsredovisning inom skolväsendet.⁵ Man hade hämtat inspiration både från utländska så kallade new public management system, som *Total Quality Management* (TQM) och ISO 9000 med flera, men linjerade sig också med liknade rörelser inom andra politikområden, inte minst vårdsektorn.⁶ I förordningens första paragraf står det att "Varje kommun och skola ska årligen upprätta skriftliga kvalitetsredovisningar som ett led i den kontinuerliga uppföljningen av skolplanen

³ Regeringens proposition 1992/93:220. En ny läroplan för grundskolan och ett nytt betygssystem för grundskolan, sameskolan, specialskolan och den obligatoriska särskolan, s. 17-18

⁴ Regeringens skrivelse 1996/97:112. Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning – kvalitet och likvärdighet. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

⁵ SFS 1997:702. Förordning om kvalitetsredovisning inom skolväsendet. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

⁶ Andreas Bergh, *Vad gör kvalitet med utbildning? Om kvalitetsbegreppets skilda innebörder och dess konsekvenser för utbildning*, (diss.), Örebro: Örebro universitet 2010.

respektive arbetsplanen”.⁷ Som nämndes decentraliserades svensk skola i börjande av 1990-talet och kommunerna fick ett ökat finansierings- och förvaltningsansvar för utbildningssektorn. Skolplanen var ett dokument där kommunerna själva bröt ner nationella mål till kommunala mål samt angav egna prioriteringar för skolan. Arbetsplanen var sedan i sin tur skolornas sätt att konkretisera skolplanen.

Den initiala tanken var att kommunerna löpande skulle utvärdera sin verksamhet och följa upp sina resultat i vad som kallades mål- och resultatstyrning, från nationella mål ner till lokala mål i skol- och arbetsplaner. Denna ”egenkontroll” skulle sedan rapporteras in till Skolverket som med hjälp av kommunernas rapporter skulle producera en nationell bild. Till sin hjälp hade Skolverket också egna så kallade nationella utvärderingar samt resultatstatistik inte minst i form av betygssamanställningar. Eftersom betygssystemet hade gjorts om så att betygen blivit målrelaterade i stället för normrelaterade tänkte man sig att betygen skulle säga något om inte bara elevernas måluppfyllelse utan också skolornas.

Det visade sig dock ganska tidigt att många kommuner saknade kompetens och resurser för sin egenkontroll, varpå statens kontroll behövde öka. Kvalitetsredovisningarna ska ses som ett led i detta.⁸ Nationella kvalitetsindikatorer (BRUK) togs fram för kommunerna att använda i sina kvalitetsredovisningar. Bruk står för *Bedömning, Reflektion, Utveckling, Kvalitet*. Samtidigt organiserades Skolverket om och en ny myndighet, *Myndigheten för skolutveckling* (MYS) skapades 2003. Skolverket fick ett tydligare ansvar för utvärdering och inspektion. Genom att flytta Skolverkets utvecklingsarbete till en ny myndighet ansågs Skolverket mer självständigt kunna utvärdera och inspektera kvaliteten i skolan.

Myndigheten för skolutveckling vilken skulle bidra till ökad kvalitet genom utvecklingsinsatser lades dock ned redan 2008 och delar av skolutvecklingsarbetet, framför allt kring läroplaner och kursplaner, flyttades tillbaka till Skolverket. I stället tillskapades en ny myndighet kallad Skolinspektionen 2008. Skolinspektionen fick till uppdrag att bedriva regelbunden tillsyn, dvs kvalitetsgranskning, av alla landets skolor. I cykler på ca 3-5 år besöker inspektionen landets samtliga grund och gymnasieskolor. Därtill sker också riktade

⁷ SFS 1997:702.

⁸ Hans Nyttell, *Från kvalitetsidé till kvalitetsregim. Om statlig styrning av skolan*. Diss. Uppsala universitet 2006.

inspektioner vid inrapporterade brister i verksamheten. På Skolinspektionen finns också ett särskilt Barn- och elevombud, BEO, som bevakar reglerna om kränkande behandling i 6 kapitlet i skollagen. Skolinspektionen kom sedermera också att få i uppdrag att inspektera kommunernas och skolornas så kallade systematiska kvalitetsarbete, vilket vi återkommer till.

Allmänna råd för kvalitetsredovisning

Det inledande arbetet med kommunala kvalitetsredovisningar gick trögt och som Hans Nytell visar hade bara 62% av kommunerna rapporterat in godkända kvalitetsredovisningar hösten 2002, det vill säga fyra år efter att förordningen kommit på plats.⁹ För att ytterligare stötta, eller styra, kommunerna arbetade Skolverket 1999, och uppdaterat 2006, fram så kallade Allmänna råd för kvalitetsredovisning. Allmänna råd är en slags förordningstext som kommuner och skolor är ålagda att förhålla sig till. Medan de Allmänna råden 1999 lade stor vikt vid själva kvalitetsredovisningen försköts fokus i 2006 års version mer mot själva kvalitetsarbetet. Där beskrivs kvalitetsredovisningens syfte på följande vis:

Kommunen, förskolan, fritidshemmet och skolan bör i den skriftliga kvalitetsredovisningen

- ge en övergripande bild och bedömning av kvaliteten och måluppfyllelsen i sin verksamhet med stöd av faktauppgifter och beskrivningar,
- ta upp särskilda insatser som har genomförts för att förbättra verksamheten under den tid redovisningen omfattar,
- visa på skillnader i måluppfyllelse för att bidra till likvärdighet i pedagogisk verksamhet och utbildning, för kommunens del mellan verksamheter, för förskolans, fritidshemmets och skolans del inom olika delar av enheten.

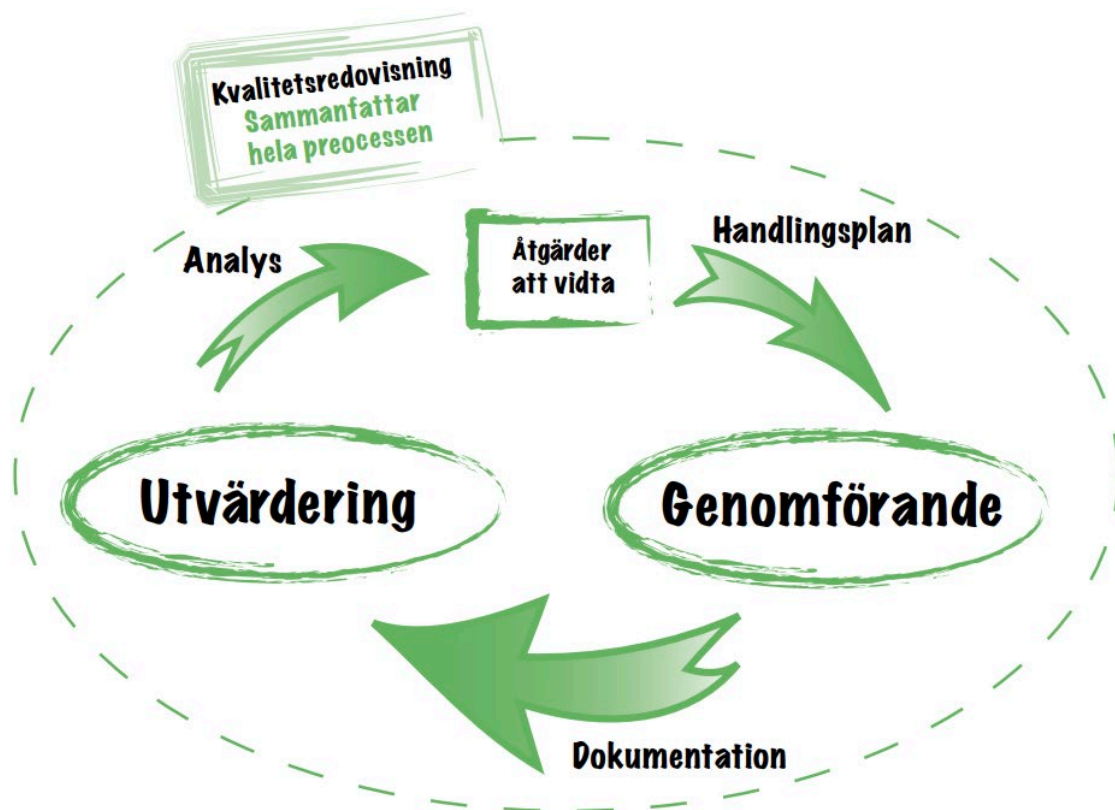
Kommunen, förskolan, fritidshemmet och skolan bör också arbeta med kvalitetsredovisningen

⁹ Hans Nytell, 2006, s. 17.

- så att den fungerar framåtsyftande och ligger till grund för utvecklings- och verksamhetsplanering för en kommande period,
- används som underlag för dialoger mellan verksamhetsnivåer respektive mellan ledning och övriga inom en verksamhet om förbättringsbehov, planering och fördelning av uppdrag och ansvar,
- är ett aktuellt och levande dokument för olika intressenter.¹⁰

Kvalitetsredovisningen beskrivs här både som ett tillbakablickande och framåtsyftande dokument som täcker in alla nivåer av en skolas verksamhet, vilket illustreras med följande bild i de allmänna råden (Figur 1).

¹⁰ Skolverket 2006, Allmänna råd och kommentarer. Kvalitetsredovisning.
<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a655c3b/1553959104691/pdf1613.pdf>, s. 13.

Individnivå:	elev, lärare, skolledare
Gruppenivå:	klass, mentorsgrupp, a-lag
Organisationsnivå:	skola, förvaltning, styrelse

Figur 1. Kvalitetsredovisning, ett helhetsperspektiv.¹¹

Den skriftliga kvalitetsredovisningen sågs som ett verktyg för att regelbundet stämma av hur långt verksamheten kommit i det löpande förbättringsarbetet. Veldig mycket fokus kom dock att hamna på själva redovisningen som sådan – innehåll, form och inlämnade – och mindre på det kvalitetsutvecklande arbetet.¹²

Förändringar i skollagen avseende kvalitetsarbetet

¹¹ Ibid., s. 15

¹² Andreas Bergh, 2010; Andreas Bergh, "Local quality work in an age of accountability – between autonomy and control", *Journal of Education Policy*, 2015, 30:4, 590-607, DOI: 10.1080/02680939.2015.1017612

I samband med att Sverige tag fram en ny skollag 2010 avvecklades kraven på redovisningen som sådan och ersattes av ett krav på ett *systematiskt* kvalitetsarbete, vilket förvisso skriftligen skulle dokumenteras.¹³ I skollagen ersätts de gamla formuleringarna om kvalitetsarbete på huvudmannanivå (kommunen) och enhetsnivå på följande vis:

Huvudmannanivå

3 § /Upphör att gälla U:2022-08-01/ Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

3 § /Träder i kraft I:2022-08-01/ Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera och följa upp utbildningen, analysera orsakerna till uppföljningens resultat och utifrån analysen genomföra insatser i syfte att utveckla utbildningen. *Lag (2022:940).*

Enhetsnivå

4 § /Upphör att gälla U:2022-08-01/ Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå.

Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

Lag (2018:1303).

SFS 2010:800, kap 4¹⁴

¹³ SFS 2010:800 kap 4 §6, Skollagen.

¹⁴ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800#K4

4 § /Träder i kraft 1:2022-08-01/ Sådan planering, uppföljning, analys och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå.

Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena. *Lag (2022:940)*.

Det blir nu tydligt att själva *processen* i kvalitetsarbetet hamnar i fokus genom formuleringen att kontinuerligt ”analysera orsakerna till uppföljningens resultat och utifrån analysen genomföra insatser i syfte att utveckla utbildningen” och att det är ett arbete som ska involvera ” lärare, förskollärare, övrig personal och elever” på enhetsnivå. Detta kommer nu att kallas för det systematiska kvalitetsarbetet (SKA), vilket vi återkommer till. I skollagen kap. 4, §6 framgår det att kvalitetsarbetet ska dokumenteras men det formella kravet på kvalitetsredovisningar försvinner. Huvudansvarig myndighet för att kvalitetsgranskningen blir nu Skolinspektionen vilken ges rätt att besöka de skolor som ska granskas och att begära in de uppgifter de behöver för sin granskning.¹⁵ Skolverket ges i samma kapitel i skollagen huvudansvaret för utvärdering och uppföljning av skolan.

En skola på vetenskaplig grund som en del av kvalitetsarbete

I skollagen 2010 kap. 1, § 5 framgår också tydligt att all utbildning i Sverige ska vila på ”vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet”. Detta kan ses som ny typ av styrning, forskningsstyrning, av skolverksamheten. Tanken är ytterst att den vetenskapliga grunden ska säkerställa en utbildning med hög kvalitet.

Skolverket skriver att en utbildning på vetenskaplig grund ”innebär att kunskap från vetenskapliga studier ska vara en utgångspunkt när förskolan och skolan planerar, genomför och utvärderar sin verksamhet. Kunskap från relevanta forskningsresultat ska med andra ord

¹⁵ SFS 2010:800 kap. 26, § 19-23.

ligga till grund för arbetet både när det gäller innehållet i och formen för utbildningen. Detta gäller alla skolformer inklusive vuxenutbildningen.”¹⁶

Skolverket lägger också till, vilket är viktigt, att ”vad forskningen säger behöver tolkas för att kunna användas på ett ändamålsenligt sätt i den egna verksamheten. Det är därför viktigt att värdera om och på vilket sätt forskningen är relevant för den egna barngruppen eller eleverna.”¹⁷ Ett komplement blir här formuleringen att skolan också ska utgå från beprövad erfarenhet, vilket ska tolkas som en gemensam, dokumenterad och delad erfarenhet av det som ger kvalitet i utbildning.¹⁸

För att understödja denna utveckling inrättas 2015 ytterligare en skolmyndighet, Skolforskningsinstitutet. Genom att ta fram forskningsöversikter kring olika områden och genom att finansiera *praktiknära* forskning ska myndigheten verka för att skolan verkligen vilar på vetenskaplig grund.¹⁹

Skolforskningsinstitutet har dock aldrig haft särskilt mycket medel att dela ut till praktiknära forskning. Parallellt har det därför också skett andra satsningar, inte minst på det som kallas ULF-avtalet (utveckling, lärande, forskning) – för praktiknära forskning. ULF-avtalet är en nationell försöksverksamhet som genomförts på uppdrag av regeringen mellan år 2017 och 2021 och har förlängts till 2024 som en övergång till en permanent verksamhet. Försöksverksamheten ska utveckla och pröva hållbara samverkansmodeller mellan akademi och skola vad gäller forskning, skolverksamhet och lärarutbildning. Syftet är att på sikt utveckla en infrastruktur med hållbara samverkansmodeller mellan akademien och skolhuvudmän, som kan stärka den vetenskapliga grunden och det vetenskapliga förhållningssättet i skolan. Ytterst handlar detta om att man ser vetenskapen som en förutsättning för att förbättra utbildningens kvalitet.

¹⁶ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/forskningsbaserat-arbetssatt/forskningsbaserat-arbetssatt-nagra-nyckelbegrepp>

¹⁷ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/utbildning-pa-vetenskaplig-grund-och-beprovad-erfarenhet/det-har-ar-vetenskaplig-grund-och-beprovad-erfarenhet>

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Se vidare: <https://www.skolfi.se/>

BRUK, SKA och kvalitetsdialoger

Om Skolinspektionen har ansvar för att granska kvaliteten i svensk skola så har Skolverket tillsammans med Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) och Skolforskningsinstitutet i uppdrag att stödja och främja kvalitetsarbetet i skolan. En av de första insatserna som kom igång efter den nämnda utvecklingsplanen för ökad kvalitet i skolan 1997 var när Skolverket tog fram av att antal kvalitetsindikator för kommuner och skolorna att basera sina kvalitetsredovisningar på, nämnda BRUK. BRUK håller för närvarande på att fasas ut, men kommer att ersättas av ett liknade system baserat på kvalitetsindikatorer, vilket vi återkommer till.

BRUK-verktyget togs ursprungligen fram som pärmar vilka kommuner och skolor kunde beställa men kom strax att digitaliseras. Syftet med BRUK var att staten ville tillhanda hålla ett "utvecklingsverktyg och ett stöd i ett kollegialt lärande för att synliggöra processer och kvalitet. Den gemensamma diskussionen och analysen är viktigare än resultatet av skattningen."²⁰ Huruvida den kollegiala utvecklingslogiken var framskriven från början eller om den kommit in senare får vara osagt, men fokus på den gemensamma diskussionen som något kvalitetsdrivande i sig finns också i de allmänna råden från 2006. Skolverket betonar vidare att "BRUK fungerar bra för att jämföra egna resultat över tid för att få syn på utvecklingen och utvecklingsområden. Däremot lämpar sig inte BRUK för att jämföra kvaliteten mellan olika enheter eller verksamheter".²¹ Med andra ord ses inte kvalitetsarbetet via BRUK som ett utvärderings och rangordningsverktyg.

BRUK var helt enkelt ett Indikatorbaserat verktyg för kollegial reflektion. Indikatorerna tog sin utgångspunkt i nationella styrdokument, det vill säga skollagen, läroplanerna och Skolverkets allmänna råd. Genom analys och diskussion av hur berörda grupper fyllt i indikatorerna tänktes kvalitetsarbetet skrida framåt. Som ett exempel kan tas området demokratisk kompetens och etiska ställningstagande som är starkt framskrivet i skollag och läroplan. För varje liknande huvudområden i styrdokumenterna utvecklades indikatorer så som i figur 2.

²⁰ <https://siris.skolverket.se/siris/f?p=BRUK:1:0>

²¹ Ibid.

Indikator 2.3 Demokratisk kompetens och etiska ställningstaganden Referenser								
Utifrån kunskap om mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar kan eleverna i skolan samspela med andra människor och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden.								
Självskattning 2.3		Nulägesbedömning 2.3						
Kriterier för måluppfyllelse				Kriteriet stämmer				
				<table border="1"> <tr> <td>inte alls</td> <td>till viss del</td> <td>till stor del</td> <td>helt</td> </tr> </table>	inte alls	till viss del	till stor del	helt
inte alls	till viss del	till stor del	helt					
Vår skola ser till att eleverna utvecklar sin förmåga att samspela i möten med andra människor utifrån kunskap om likheter och olikheter i livsvillkor, kultur, språk, religion och historia.				☒ ☐ ☐ ☐				
Kriterier för genomförande				Kriteriet stämmer				
				<table border="1"> <tr> <td>inte alls</td> <td>till viss del</td> <td>till stor del</td> <td>helt</td> </tr> </table>	inte alls	till viss del	till stor del	helt
inte alls	till viss del	till stor del	helt					
Vi klargör och diskuterar det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet med eleverna.				☒ ☐ ☐ ☐				

Figur 2. Exempel på indikator i BRUK.²²

Om kollegiet svarat som i exemplet ovan får de syn på att värdegrundsarbetet inte är särskilt aktivt på enheten och en diskussion förväntas då ske om varför det är så och hur arbetet med detta kan utvecklas. På detta sätt skulle man gå vidare från område till område. Exakt hur många indikatorer BRUK omfattar har inte gått att ta reda på efter som tjänsten kräver ett särskilt användarkonto och det varierar dessutom beroende på skolform. Det rör sig dock om ett betydande antal, vilket också varit grund för kritik. Verksamheterna kunde dessutom lägga till lokala indikatorer om de önskade.²³

Huruvida BRUK bidragit till kvalitetsutveckling eller ej är svårt att veta då systematiska utvärderingar inte förefaller ha genomförts.²⁴ BRUK kom alldeles oavsett det att följa med in i den kvalitetsmodell som började ta form efter att 2010 års skollag trätt i kraft, och som kallas för Systematiskt kvalitetsarbete (SKA).

²² <https://sirjs.skolverket.se/bruk/BRUKSanvisning.pdf>

²³ I en bruksanvisning för tjänsten listas 20 preliminära huvudområden av indikatorer, men dessa innehåller då flera underindikatorer: <https://sirjs.skolverket.se/bruk/BRUKSanvisning.pdf>

²⁴ Jan Håkansson, Systematiskt kvalitetsarbete i förskola, skola och fritidshem. Strategier och metoder. Studentlitteratur, 2021, s. 19.

Systematiskt kvalitetsarbete (SKA)

Systematiskt kvalitetsarbete är en modell som initierats av Skolverket och bygger på självanalyser ute i verksamheterna och på att man faktiskt arbetar med förändringar. Syftet med det systematiska kvalitetsarbetet är att synliggöra kvalitet och likvärdighet, vad man gör, varför och vad det leder till. Genom att planera, följa upp (t.ex. med hjälp av nämnda BRUK-indikatorer), analysera, dokumentera och utveckla utbildningen är tanken att skolorna skapar och delar kunskap om vad som leder till framgång – vilket också är innebörden i uttrycket "beprövad erfarenhet". Den modell som börjar växa fram betonar mer än tidigare ett kvalitetsarbete som också innebär ett arbete mot ökad likvärdighet, dvs. att alla verksamheter ska vara av jämförbart god kvalitet. De kollegiala processerna betonas alltjämt som den viktigaste drivkraften i detta arbete vilket ska baseras på planering, analys av resultaten i förhållande till uppsatta mål – och en ambition om vidare utveckling av kvaliteten.

2015 publicerade Skolverket allmänna råd för det systematiska kvalitetsarbetet.²⁵ Råden omfattar 6 huvudområden:

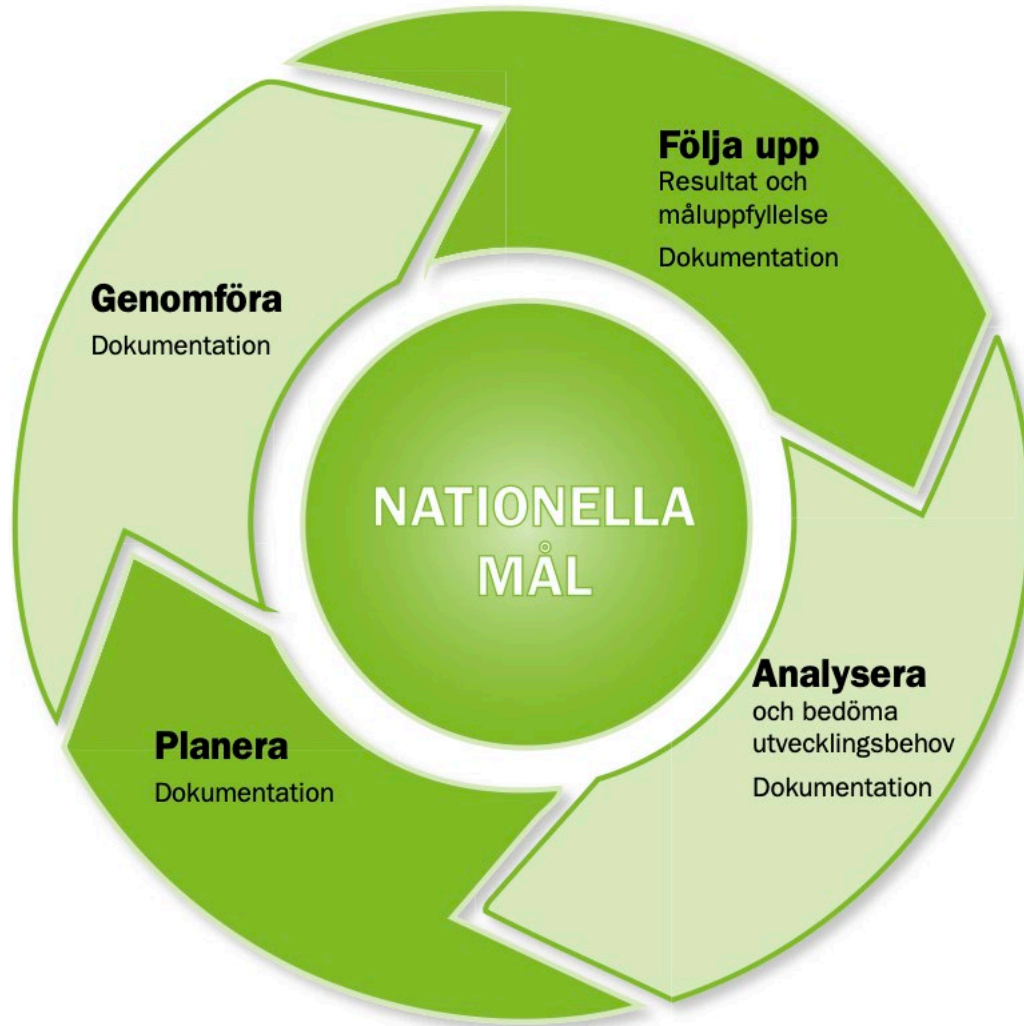
1. Att styra och leda kvalitetsarbetet
2. Att dokumentera kvalitetsarbetet
3. Att följa upp resultat och måluppfyllelse
4. Att analysera och bedöma utvecklingsbehoven
5. Att planera och genomföra utbildningen
6. Huvudmannens rutiner för klagomål

De två första områdena handlar om styrning, ledning och dokumentation och tar upp förutsättningarna för kvalitetsarbetet så som rutiner, kompetens och delaktighet. Därefter följer tre sektioner om det systematiska arbetets olika faser. Råden avslutas med ett avsnitt om klagomålshantering som ses som en viktig del av kvalitetsarbetet. Det systematiska

²⁵ Skolverkets allmänna råd med kommentarer. Det systematiska kvalitetsarbetet, 2015.
<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65a0f1/1553964634365/pdf2901.pdf>

kvalitetsarbete beskrivs i en modell som är mycket snarlik den från de allmänna råden för kvalitetsredovisning från 2006 (figur 3).

SYSTEMATISKT OCH KONTINUERLIGT KVALITETSARBETE

Figur 3. Systematisk och kontinuerligt kvalitetsarbete.²⁶

Även om vi känner igen den bildmässiga logiken från 2006 års allmänna råd finns det i själva texten några tydligare förskjutningar. Inte minst gäller det betoningen på "systematiskt" och "kontinuerligt". Det handlar om ett ständigt arbete med att utveckla verksamhetens kvalitet och kontinuerlig uppföljning som "innebär att fortlöpande samla in saklig information om verksamhetens förutsättningar, genomförande och resultat. Det kan vara både kvantitativ

²⁶ <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65a0f1/1553964634365/pdf2901.pdf> s. 25

och kvalitativ information".²⁷ Att arbetet ska vara strukturerat innebär att det ska finnas lokala rutiner för arbetet och att det ska ske uthålligt och med långsiktiga utvecklingsmål.²⁸ I råden lyfts också tydligt fram att det vid planering och prioritering av utvecklingsinsatser är viktigt att ta hänsyn till aktuell forskning, jämte förstås statliga styrdokument, rapporter och utvärderingar.²⁹

Parallellt med att Skolverket börjar utveckla stödmaterial och information på sin hemsida för det systematiska kvalitetsarbetet påbörjas ett annat stort arbete kring likvärdighet och kvalitet, kallat samverkan för bästa skola.

Samverkan för bästa skola

Olika utvärderingar och internationella kunskapsjämförelser som PISA och TIMSS visade under 10-talet att likvärdigheten mellan skolor i Sverige sjönk, och att det fanns flera skolor som år efter år visade på svaga resultat. Som en konsekvens fick Skolverket 2015 i uppdrag av regeringen att i samverkan och dialog med huvudmän, genomföra insatser för att höja kunskapsresultaten i svenska grund- och grundsärskolor samt gymnasie- och gymnasiesärskolor. Insatserna skulle även öka likvärdigheten inom och mellan skolor i dessa skolformer. Dessa insatser skulle enligt uppdraget riktas till huvudmän med skolenheter som hade låga kunskapsresultat eller hög andel elever som inte fullföljt sina studier och som kunde bedömas få svåra förutsättningar att förbättra sina resultat på egen hand. Utvecklingsinsatsen kallas för Samverkan för bästa skola.

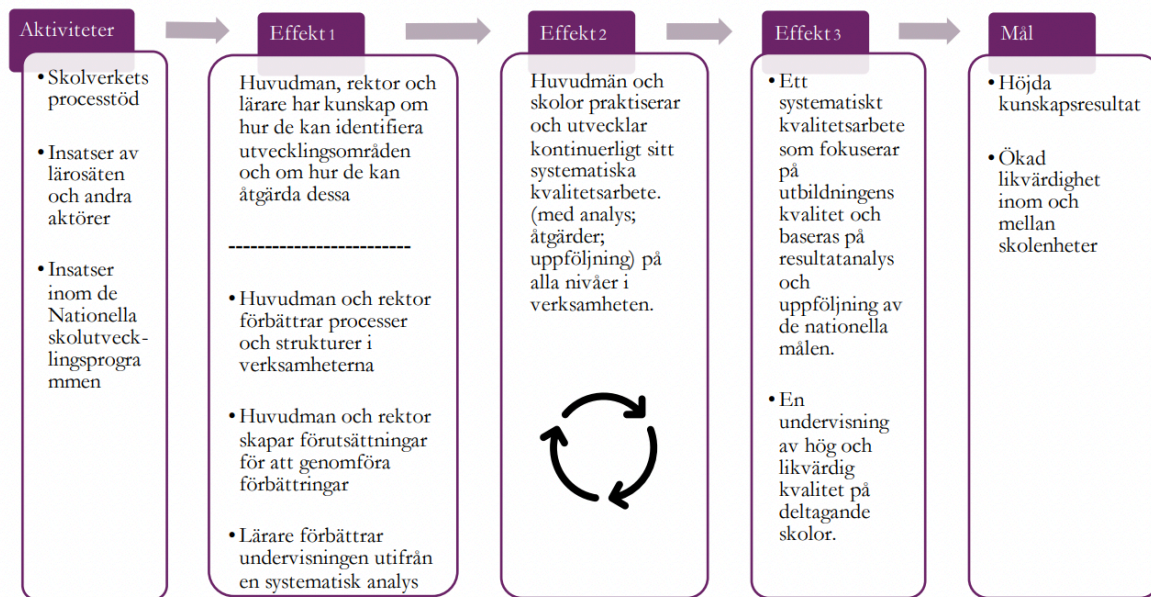
Efter en inledande pilotomgång hösten 2015 startade Skolverket upp en treåriga samverkan med de första huvudmännen och skolenheterna under våren 2016. I januari 2017 fick Skolverket ett tilläggsuppdrag som innebar att myndigheten även skulle samverka med förskolor inom ramen för Samverkan för bästa skola. Hösten 2021 hade totalt 105 unika skolhuvudmän, 416 skolenheter och 124 förskolor tackat ja till deltagande.

²⁷ Ibid., s. 27.

²⁸ Ibid., s. 11.

²⁹ Ibid., s. 36.

Samverkan för bästa skola bygger på logiken om systematiskt och kontinuerligt kvalitetsarbete med att formulera relevanta mål för den egna verksamheten och att sedan regelbundet analysera och följa upp verksamheten genom kollegiala lärandeprocesser. I samverkansprojektet deltog både representanter för Skolverket, SPSM och universiteten som dialogpartners till skolorna. Logiken i verksamheten beskrivs på följande sett (figur 4):

Figur 4. Verksamhetslogiken i samverkan för bästa skola.³⁰

Skolverket publicerade 2019³¹ och 2021 utvärderingar som visar att Samverkan för bästa skola överlag verkar ha bidragit till att huvudmännen utvecklat sitt systematiska kvalitetsarbete, det pedagogiska ledarskapet och det kollegiala lärandet med fokus på utveckling av undervisningens kvalitet vid de utvalda skolenheterna. Flera av de deltagande i utvärderingarna, särskilt rektorerna, hade en positiv bild av att kunskapsresultaten kunde förbättras på sikt med fortsatt systematiskt kvalitetsarbete (några faktiska mätningar av resultatförbättringar gjordes dock inte). Man finner även att samverkansdialoger är ett

³⁰ Skolverket, 2021, Utvärdering av Samverkan för bästa skola. Utvecklingen hos huvudmännen i två urvalsomgångar.

<https://www.skolverket.se/download/18.68c99c081804c5929ea658b/1657002700967/Utv%C3%A4rdering%20av%20Samverkan%20f%C3%B6r%20b%C3%A4sta%20skola%20Rapport%202022%206.pdf> s. 9.

³¹ <https://www.skolverket.se/getFile?file=6598>

betydelsefullt verktyg för det systematiska kvalitetsarbetet, något som kommer att utvecklas till att så kallade kvalitetsdialoger kommer att införas från hösten 2022.

Ett nytt kvalitetssystem 2022

Som ett led i det systematiska kvalitetsarbetet påbörjas 2022 ett utvecklingsarbete kring nationella målsättningar samt delredovisning av delmål, indikatorer, framgångsfaktorer och analysunderlag.³² Detta är ett stödmaterial för SKA som är tänkt att användas i kvalitetsdialoger mellan stat och huvudman samt inom huvudmannens organisation. Detta arbete ska också ses som en fortsättning av arbetet med en mer likvärdig utbildning som skett inom samverkan för bästa skola.

Det nya kvalitetssystemet utgår från nationella målsättningar vilka är förankrade i skollag och läroplan, och har tagits fram i samverkan mellan de olika skolmyndigheterna. Här väljer Skolverket i redovisningen av detta utvecklingsarbete att fokusera ett mindre antal nationella målsättningar. Detta sker efter samråd och webinarier med verksamheten där man från praktikerhåll önskar ett enklare och mer överskådligt system.³³ Dessa nationella målsättningar, vilka är kvalitet, likvärdighet samt utveckling och lärande är de samma för alla ingående skolformer, medan särskilda delmål och indikatorer varierar beroende på verksamhetens vidare logik. Centralt här är också att arbetet ska kopplas till identifierade framgångsfaktorer som så att säga kompletterar delmål och indikatorer i kvalitetssystemet genom att beskriva sådant som är viktigt för att huvudmän, skolor och förskolor ska lyckas utveckla utbildningen. Dessa framgångsfaktorer ska Skolverket identifiera tillsammans med Skolforskningsinstitutet.³⁴ Här ser vi alltså att en tredje skolmyndighet involveras i processen. Modellen beskrivs övergripande i figur 5:

³² Skolverket, Insatser för ökad kvalitet och likvärdighet U2018/02652 (delvis) U2021/03837. Redovisning av nationella målsättningar samt delredovisning av delmål, indikatorer, framgångsfaktorer och analysunderlag, 2022. <https://www.skolverket.se/getFile?file=9727>

³³ Ibid., s. 7f.

³⁴ Ibid., s. 38.

Figur 5. Kvalitetssystemets funktion i förhållande till analysunderlag och kvalitetsdialoger.³⁵

Bärande i kvalitetssystemet är en definition av kvalitet som måluppfyllelse i kombination med strävan efter ständig förbättring. Skolverket skriver:

[K]valitet i utbildningen hänger samman med hur väl verksamheterna uppfyller uppsatta mål och svarar mot nationella krav och riktlinjer i skollag och läroplaner. En verksamhet med hög kvalitet kännetecknas dessutom av en strävan till förnyelse och ständiga förbättringar utifrån rådande förutsättningar. (Ibid. s. 12)

Vad gäller delmålen och indikatorerna skiljer de sig mellan skolform även om det också finns stora likheter. Om vi tar gymnasieskolan som exempel så ser logiken från nationella målsättningar ner till indikatorer ut på följande sätt:

Gymnasieskolan

³⁵ Skolverket 2022, s. 6.

Nationell målsättning

I gymnasieskolan möter alla elever en likvärdig utbildning av hög kvalitet som ger dem goda möjligheter att tillägna sig, fördjupa och tillämpa kunskaper och värden samt ger en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier.

Exempel på möjligt delmål

Alla elever ges goda möjligheter att utvecklas så långt som möjligt i sina kunskaper för att vara väl förberedda för yrkeslivet eller fortsatta studier.

Exempel på möjliga indikatorer

/.../

- Andel elever som uppnår gymnasieexamen inom tre respektive fyra år.
- Andel elever som börjar på ett introduktionsprogram och går över till ett nationellt program och uppnår gymnasieexamen inom fem år.
- Andel elever som tre år efter avslutad utbildning på yrkesprogram eller högskoleförberedande program har etablerad ställning på arbetsmarknaden, är högskolestuderande respektive deltar i andra studier.

För att bredda uppföljningen skulle sådana indikatorer kunna kompletteras med indikatorer som huvudman och rektor behöver följa upp med stöd av Skolinspektionens skolenkät eller vid behov på lokal nivå. Exempel på sådana indikatorer kan vara:

- Elevers uppfattning om ledning och stimulans utifrån elevens behov.
- Lärares uppfattning om ledning och stimulans utifrån elevens behov.
- Elevers uppfattning om stöd i form av extra anpassningar och särskilt stöd utifrån elevens behov.

- Lärares uppfattning om stöd i form av extra anpassningar och särskilt stöd utifrån elevens behov. (ibid. s. 35-36)

Det nya kvalitetssystemet är för närvarande långt ifrån färdigt och Skolverkets rapport ger bara exempel på tänkbara indikatorer för vissa delmål och så här långt utgår dessa indikatorer mycket från nationell statistik. I rapporten framgår dock att skolmyndigheterna tillsammans med skolhuvudmännen genom testdialoger ska bedriva fortsatt utvecklingsarbete med detta under 2022.

Kvalitetsdialoger

Ett centralt inslag i det nya kvalitetssystemet 2022 är inrättandet av kvalitetsdialoger. Syftet med dessa dialoger är att ”stärka huvudmännens systematiska kvalitetsarbete och att bidra till ökad kvalitet och likvärdighet i skolan i förhållande till det kvalitetssystem” som beskrivits ovan som bestående av nationella målsättningar, delmål, indikatorer och framgångsfaktorer.³⁶

Kvalitetsdialogen är således en del av Skolverkets och SPSM:s utvecklingsstödjande verksamhet och har ett framåtsyftande fokus där dess innehåll kommer att styras av huvudmannen och dennes förutsättningar och utmaningar i förhållande till det nationella kvalitetssystemet.³⁷

Under våren 2022 genomfördes försöksdialoger med 15 skolhuvudmän. Dessa var i regel uppskattade och skolhuvudmännen tyckte de på ett konstruktivt sätt fick syn på sin egen verksamhet och hur den kunde förbättras.³⁸ Från oktober 2022 till oktober 2023 är det tänkt att ytterligare 600 kvalitetsdialoger ska genomföras. Planen är sedan enligt Skolverkets hemsida att samtliga huvudmän erbjudas en dialog inom tre år. Det finns ca 1100 huvudmän

³⁶ <https://www.skolverket.se/om-oss/var-verksamhet/skolverkets-prioriterade-omraden/styrning-och-ledarskap/okad-kvalitet-och-likvardighet-i-forskola-och-skola/kvalitetsdialoger#skvtableofcontent3262>

³⁷ <https://www.skolverket.se/om-oss/var-verksamhet/skolverkets-prioriterade-omraden/styrning-och-ledarskap/okad-kvalitet-och-likvardighet-i-forskola-och-skola/kvalitetsdialoger#Fragorochsvar>

³⁸ <https://www.spsm.se/om-oss/nyheter/nyheter/varfor-ska-huvudman-tacka-ja-till-kvalitetsdialog>

i Sverige av vilka 299 är kommunala och resten enskilda förutom några få regionala.³⁹ Från och med andra halvåret 2025 ska samtliga huvudmän erbjudas en dialog inom två år. Ett erbjudande som sedan upprepas från och med andra halvåret 2027 och framåt.

Dialogerna består i huvudsak av tre delar:

Introduktion inför kvalitetsdialog

Introduktionen består av digitala informationsträffar med flera huvudmän tillsammans samt förberedelser inför genomförandet av dialogerna. I denna del tas kvalitetsdialogernas syfte, upplägg och analysunderlag upp. Information ges också om det nationella kvalitetssystemet (målsättningar, delmål, indikatorer och framgångsfaktorer).

Genomförande av kvalitetsdialog

Grundtanken är att kvalitetsdialogen genomförs fysiskt. Beroende på omständigheter och önskemål kommer det även att vara möjligt för huvudmannen att genomföra kvalitetsdialogen digitalt. Den fokuserar på huvudmannens styrkor, utmaningar och behov. Dialogen utgår från huvudmannens systematiska kvalitetsarbete.

Återkoppling efter kvalitetsdialog

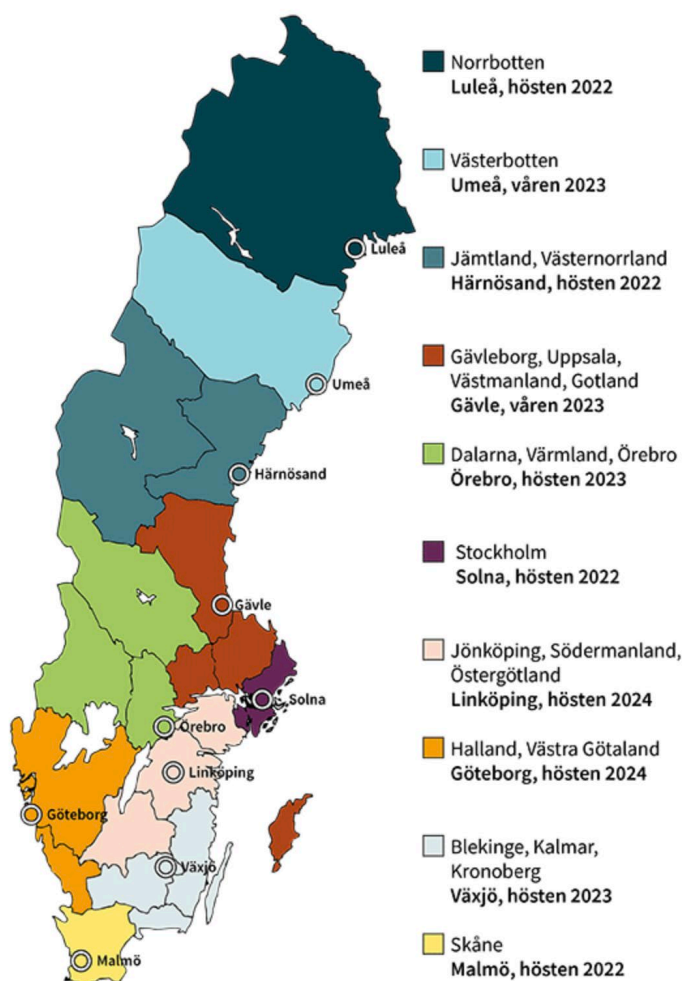
Återkopplingen sker i nära anslutning till kvalitetsdialogen. Den kan ske fysiskt eller digitalt och tar upp huvudmannens och myndigheternas reflektioner och lärdomar från den genomförda dialogen.⁴⁰

Dialogerna skiljer sig tydligt från Skolinspektionens kvalitetsgranskningar i det att dialogerna är frivilliga. Kvalitetsdialogerna genomförs av Skolverket och SPSM enskilt med en huvudman eller med flera huvudmän tillsammans med inslag av erfarenhetsutbyte. Detta skiljer dem från Skolinspektionens som alltid genomförs med varje huvudman för sig.

För att klara av detta uppdrag utvidgar Skolverkets sin organisation med 10 nya regionala kontor 2022-2024:

³⁹ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/skoladresser-fran-skolenhetsregistret>

⁴⁰ <https://www.skolverket.se/om-oss/var-verksamhet/skolverkets-prioriterade-omraden/styrning-och-ledarskap/okad-kvalitet-och-likvardighet-i-forskola-och-skola/kvalitetsdialoger#skvtableofcontent3262>

Figur. 6. Skolverkets regionala etablering.⁴¹

Hur denna satsning faller ut återstår att se. Det finns en ambitiös plan för hur det ska utvärderas.⁴² Det går i alla fall att konstatera att det är en omfattande satsning och de mindre försök som genomförts 2022 verkar ha fallit väl ut. Samtidigt är det ett överlastat skolsystem där parallellt Samverkan för bästa skola ska fortsätta sin verksamhet, och Skolinspektionen fortsätta sina granskningar.

⁴¹ <https://www.skolverket.se/om-oss/var-verksamhet/skolverkets-prioriterade-omraden/styrning-och-ledarskap/okad-kvalitet-och-likvardighet-i-forskola-och-skola/regional-etablering>

⁴² Skolverket, Redovisning av förslag till uppföljning och utvärdering av kvalitetsdialoger, 2021. <https://www.skolverket.se/getFile?file=9022>

Skolinspektionen

Slutligen ska nämnas något om Skolinspektions verksamhet. Skolinspektionen grundades som nämnts 2008 och har i uppdrag är att arbeta för att alla barn och elever ska få en likvärdig utbildning av god kvalitet samt att utbildningen ska ske i en stimulerande och trygg miljö. Myndigheten genomför både riktad tillsyn bland annat utifrån anmälningar om missförhållanden, samt reguljär kvalitetsgranskning där ambitionen är att alla landets skolor ska besökas med regelbundna intervaller. Under ett år besöks ca 300 skolor i denna reguljära kvalitetsgranskning.⁴³

Regelbunden kvalitetsgranskning utgår från ett antal förutbestämda områden, vilka kan handla om teman som styrning, elevhälsa, stödåtgärder för elever i särskilda behov. Ett syfte med regelbunden kvalitetsgranskning är att ge återkoppling till skolor och huvudmän. Inom varje inspekterat område bedömer Skolinspektionen hur skolan och huvudmannen uppnår myndighetens kvalitetskriterier i förhållande till tre nivåer: I hög utsträckning, I flera delar, men utvecklingsområden finns och I låg utsträckning. Om bedömningen landar i någon av de två sistnämnda nivåerna får verksamheten i besluten även ett eller flera tillhörande utvecklingsområden med rekommendationer som syftar till att höja kvaliteten inom området.⁴⁴ De beslut som Skolinspektionen skriver publiceras på en sökbar hemsida: <https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/sok-beslut/> för var och en att ta del av. På så vis blir Skolinspektionens underlag potentiellt sett också information elever och föräldrar kan använda i skolval. Det är heller inte helt ovanligt att lokala medier fångar upp om skolor fått kritik och gör nyheter av det.

Sammanfattning del 1

När begreppet kvalitet på allvar flyttar i svensk utbildningspolicy har det inget entydig definition. Det klingar positivt. Ingen kan väl säga nej till kvalitet, och det öppnar för många olika konnotationer. Kanske är det därför det fått sådant genomslag?⁴⁵ Begreppet blir dock

⁴³ <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/regeringsrapporter/arsredovisningar/arsredovisning-2021/arsredovisning-2021.pdf>

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Jfr. Andreas Bergh, 2010.

något klarare definierat i styrdokumenten över tid. Från inledningsvis en "egenskap" skolor ska visa att de har till något som de ska visa att de ständigt arbetar med att utveckla. I Sverige har kvalitet också kommit att kopplas till likvärdighet och lärande och utveckling. Skolor ska med andra ord ständigt arbeta med att nå likvärdig kvalitet i undervisning för att förbättra elevers kunskaper.

I takt med att begreppet kvalitet nått en tydligare definition på skolans område (det definieras på ett liknande sätt även inom svensk vård och omsorg)⁴⁶ sker också en utveckling där kontroll av kvalitet om så inte ersätts av, så kompletteras med dialoger för kvalitetsutveckling. Det finns också en tydlig förändring från att staten gör det mesta själv (t.ex. BRUK) till att man har samråd med huvudmän hur systemet ska utvecklas på ett optimalt sätt. I detta ligger dels säkert ett absorberande av den kritik som forskning riktat mot den alltför instrumentella kvalitetsgranskningen (se del 2) till ett trial and error-lärande. Hur vi än vrider och vänder på det så gick svenska skolans resultat ned i internationella kunskapsmätningar under den period man arbetade som intensivast med att implementera kvalitetsredovisningar, så dessa kan åtminstone inte ha bidragit till att höja resultaten vilket var ett av syftena. Staten lyssnade också på skolhuvudmännen som gav uttryck för en viss rigiditet (jfr Bergh 2015). Samtidigt visade forskningen också på vad det var som verkade fungerar snarare än instrumentella system. Jan Håkansson och Daniel Sundberg sammanfattar i en metaanalys några framgångsfaktorer:

[K]ollegialt engagemang genom reflekterande samtal; kollegial uppmärksamhet och bekräftelse på reella förändringar av undervisningspraktiken; stöd och gemensam målbild från överordnade; problemlösning och situationsanpassad planering genom undersökning och bearbetning av data.⁴⁷

Mycket av detta känner vi igen från de allmänna råden för SKA från 2015 och det är så att säga erkända tankar om skolutveckling som funnits i skoldiskursen ett tag. Från 1990-talet till

⁴⁶ Se t.ex.: <https://patientsakerhet.socialstyrelsen.se/lagar-och-foreskrifter/foreskrifter-och-handbocker/sosfs-20119/>

⁴⁷ Jan Håkansson och Daniel Sundberg, *Utmärkt skolutveckling. Forskning om skolförbättring och måluppfyllelse*. Natur och kultur 2016, s. 189.

2010-talet ser vi en rörelse från resultatfokus till fokus på processer – dvs att analysen av var man är och tankar om vart man ska som skola blir allt viktigare. Särskilt tydligt kommer detta fram i det kvalitetssystem som är under utveckling 2022. Det är dock också förvånande likt tankarna i det inledande citat från läroplanspropositionen från tidigt 1990-tal. Utvecklingen behöver ske genom dialog och lärande lärare emellan. Det som dock kanske saknades som en förutsättning då var kunskaper om den nya mål- och resultatstyrda skolan och alla de nya ansvarsområden lärare fick genom 1990-talets skolreformer. Här har staten förefallit nödgad att gå in med tydligare direktiv i form av allmänna råd och indikatorsystem. Detta med risk för att störa den delikata balans som finns mellan regelföljande, autonomi och kunskap i allt professionsutövande.

Del 2. Forskningsöversikt: Systematiskt kvalitetsarbete i grundskola och gymnasium

Introduktion

Forskningsöversikten i denna den andra delen av rapporten har sammanställts med syfte att skapa en överblick över fenomenet systematiskt kvalitetsarbete i grundskola och gymnasium utifrån en svensk kontext. Frågorna som ställts inför sammanställningen är: på vilka sätt kan den forskning som utförts på systematiskt kvalitetsarbete karakteriseras? Vilka aspekter lyfts fram av forskningen som viktiga och vilka marginaliseras?

Metod och disposition

Forskningsöversikten är sammanställd efter SMART-modellen (Systematic Mapping and Analysis of Research Topographies) först utarbetad av Claes Nilholm och Kerstin Göransson i "Forskning om inkludering: En SMART översikt" i Vetenskapsrådets rapportserie från 2015.⁴⁸ SMART-metoden ämnar ge en kartläggande överblick över ett forskningsområde där analysfokus är vilken forskning som forskare inom det aktuella fältet finner mest betydelsefull.⁴⁹ Metoden ämnar även identifiera geografiska forskningsarenor och i detta fall är forskningsarenan svensk. Syftet med denna översikt är alltså att ringa in generella drag i forskning som utförts inom ämnet, vilka underkategorier som dominerar och vilken typ av studier som utförts.

Gällande dispositionen så följer först en genomgång av sökprocessen och de avgränsningar som gjorts i sökningarna av grundmaterialet till denna forskningsöversikt. Därefter presenteras grundläggande information om den samlade litteraturen så som publikationsformat, språk och typer av studier. Efter det följer en sammanställning av det tematiska innehållet som identifierats bland studierna utifrån åtta huvudsakliga tematiker med innehållsexempel på vad dessa innehåller. Översikten avslutas sedan med en

⁴⁸ Claes Nilholm & Kerstin Göransson, "Forskning om inkludering: En SMART översikt", *Delrapport från SKOLFORSK-projektet. Tre forskningsöversikter inom området inkludering/specialpedagogik*. Stockholm: Vetenskapsrådet 2015, <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2015-08-03-tre-forskningsoversikter-inom-omradet-specialpedagogik-inkludering.-delrapport.html> (Hämtad: 2022-10-03), s. 1-30.

⁴⁹ Claes Nilholm, *SMART: Ett sätt att genomföra forskningsöversikter*, Lund: Studentlitteratur 2017, s. 10.

sammanfattande diskussion kring vad som framkommit i analysen och några särskilda slutsatser som kan dras från resultaten.

Avgränsning och sökprocess

I sökprocessen för att ta fram materialet användes fem databaser. Dessa var ERIC, Libris, SwePub, Web of Science samt databasen för tidskriften *Quality Assurance Journal*. Sökningarna avgränsades till tidsperioden 1995-2022 med utgångspunkt i en svensk forskningskontext. Materialet har även avgränsats till att enbart beröra grundskola och gymnasium, samt pedagogiken i grundskolans fritidsverksamhet. Sökorden, inklusive booleska operatorer, som användes i högst utsträckning var: "quality assurance", "quality measurement", "quality indicator" eller "systematic quality work" i kombination med: "[...] AND education AND Sweden NOT higher education NOT preschool". På svenska användes sökorden: "'Systematiskt kvalitetsarbete' AND utbildning AND Sverige". Av det totala antalet träffar valdes 66 publikationer ut vilka därefter kompletterades av ytterligare 30 publikationer hämtade från relevanta referenslistor. Kompletteringen gjordes för att få med eventuell litteratur som inte fångats av de egna sökningarna. De 96 titlarna rensades därefter på dubletter och sållades systematiskt efter mer noggrann genomläsning med fokus på innehåll i abstract. På så vis landade det slutgiltiga antalet på 51 publikationer för vidare tematisering och analys. Resultatet av tematiseringarna presenteras här nedan.

Publikationstyper, språk och utbildningsnivå

I följande diagram (diagram 1) visas antalet publikationstyper i procent. Flest är antalet tidskriftsartiklar på 55% vilket motsvarar 28 av de 51 publikationerna.

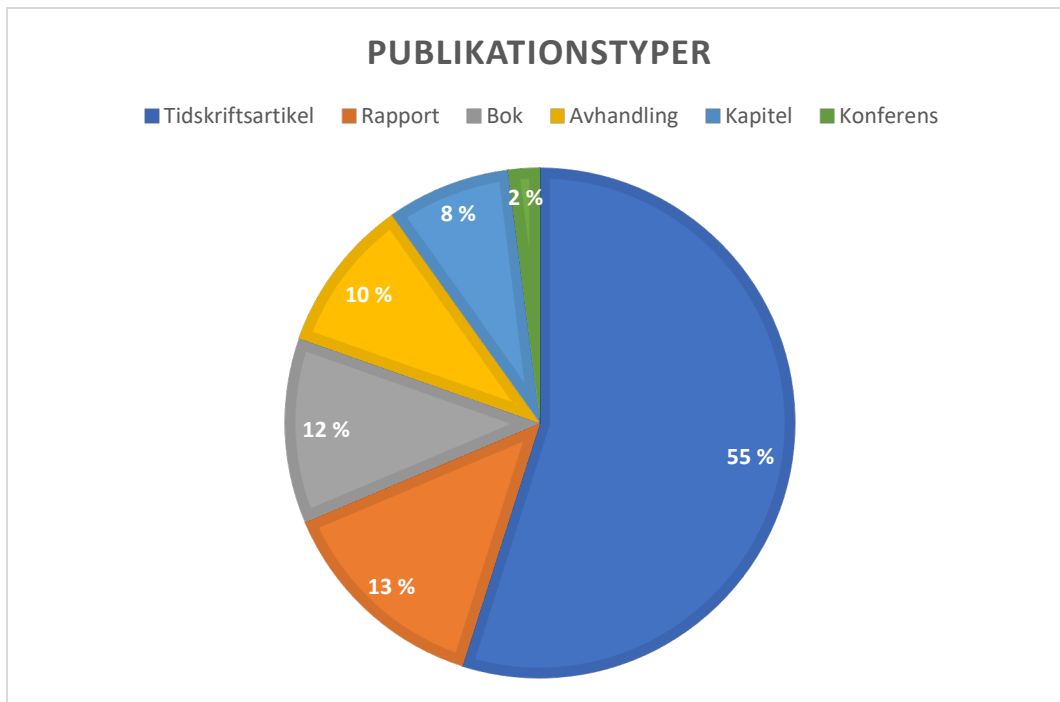

Diagram 1. Publikationstyper.

Vad cirkeldiagrammet visar är att tidskriftsartiklar är mest förekommande med en andel på 55% av materialet. Vidare är de näst mest förekommande publikationerna rapporter, dessa är 7 till antalet (14%). Därefter följer böcker som utgörs av 6 publikationer (12%) och avhandlingar som utgörs av 5 publikationer (10%). Enskilda kapitel samt konferensbidrag är lite färre – 4 publikationer är kapitel (8%) medan endast 1 publikation är konferensbidrag (2%). Utöver dessa publikationstyper kan det även tilläggas att av de tryckta böckerna så är 5 av 6 utbildningslitteratur för lärare, blivande lärare eller organisatörer inom skolan. Utgivning från Skolverket utgörs av 5 publikationer. Dessa utgörs av rapporter samt allmänna råd rörande kvalitetsarbete för skolverksamheten.

Generellt är artiklarna skrivna på engelska och det tryckta materialet tillsammans med rapporterna är skrivna på svenska. Endast 1 artikel är skriven på ett annat språk och det är franska. Artikeln har då utgångspunkt i en liknande artikel på engelska. Samtliga rapporter, böcker, avhandlingar samt kapitel är skrivna på svenska medan konferensbidraget som finns med är på engelska.

Sett till utbildningsnivå som är fokus för studierna så utgår 15 publikationer (29%) från en grundskolekontext (ÅK 1-9). Ytterligare 9 publikationer (18%) utgår från en bredare kontext kring "skolan" där det inte är lika specificerat vilken nivå det rör sig om. Totalt 6 publikationer (12%) utgår från den pedagogiska fritidsverksamheten i grundskolan medan endast 2 publikationer i materialet utgår från gymnasieskolans kontext. Därmed är det tydligt att materialet domineras av forskning som intresserar sig för grundskolan, vilket kan sägas rätt väl spegla fokus i svensk utbildningsvetenskaplig forskning i vidare bemärkelse (VR 2022, opubl).

Typer av studier

I diagram 2 illustreras de olika typer av studier som finns representerade i materialet. Den vanligast återkommande studietypen är utvärderande som generellt uppehåller sig vid resultat av utfört systematiskt kvalitetsarbete eller resonemang kring olika typer av kvalitetssäkring.

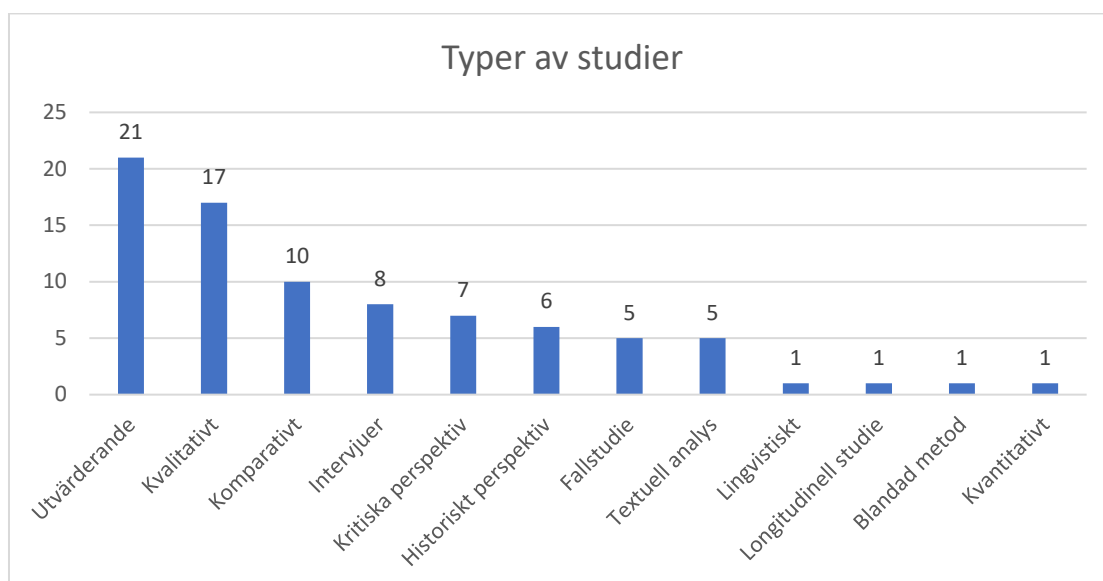

Diagram 2. Olika typer av studier metodologiskt sett

Diagrammet visar att den typ av studie som är flest till antalet är utvärderande studier med 21 publikationer (41%). Näst vanligast är att studierna är kvalitativa med en andel på 17 studier (33%). Vidare är 10 studier komparativa (19%). Dessa jämför Sverige med Norden

och delar av Europa gällande hur det ser ut med policy och arbetet med kvalitet i skolan. I 3 av fallen är komparativa studier jämförelser med övriga Norden där fokus bland annat är "den nordiska modellen" och i 3 ytterligare fall sker jämförelsen med Europa där fokus hamnat på England och Skottland. Här finns även en jämförelse mellan olika historiska närmanden av kvalitetsarbete samt en komparativ textuell analys.

Utöver dessa typer av studier så kan man även konstatera att intervjuer används som insamlingsmetod för kvalitativa studier i 8 av fallen (16%). Ser man till kritiska perspektiv så är det 7 av publikationerna (13%) som anlägger ett explicit kritiskt öga för hur systematiskt kvalitetsarbete används. Exempel på kritik är här hur diverse policyförfattare använder sig av systematiskt kvalitetsarbete på ett sätt som är frånvänt hur skolan i praktiken är utformad. Vidare finns det 5 publikationer som är fallstudier vilka utgår från olika grundskolor och hur kvalitetsarbete fungerat i praktiken i lokala kontexter. Ytterligare 5 publikationer är textanalyser som generellt utgår från olika policydokument och skrivelser kring kvalitetsarbete från statlig och lokal skolläring. Lingvistiska studier, longitudinella studier, studier som brukar en blandad metod (kvalitativ samt kvantitativ) samt kvantitativa studier utgörs av respektive 1 publikation.

Huvudteman

I följande del av översikten ges en överblick av de huvudsakliga tematikerna som återkommer bland de analyserade publikationerna. Diagram 3 nedan illustrerar de teman som huvudsakligt och övergripande utgör forskningen på området. Det är totalt åtta olika tematiker som identifierats. Det bör här påpekas att samma artikel kan återkomma i flera olika huvudteman då innehållet är överskridande, därmed finns det överlappningar mellan tematikerna.

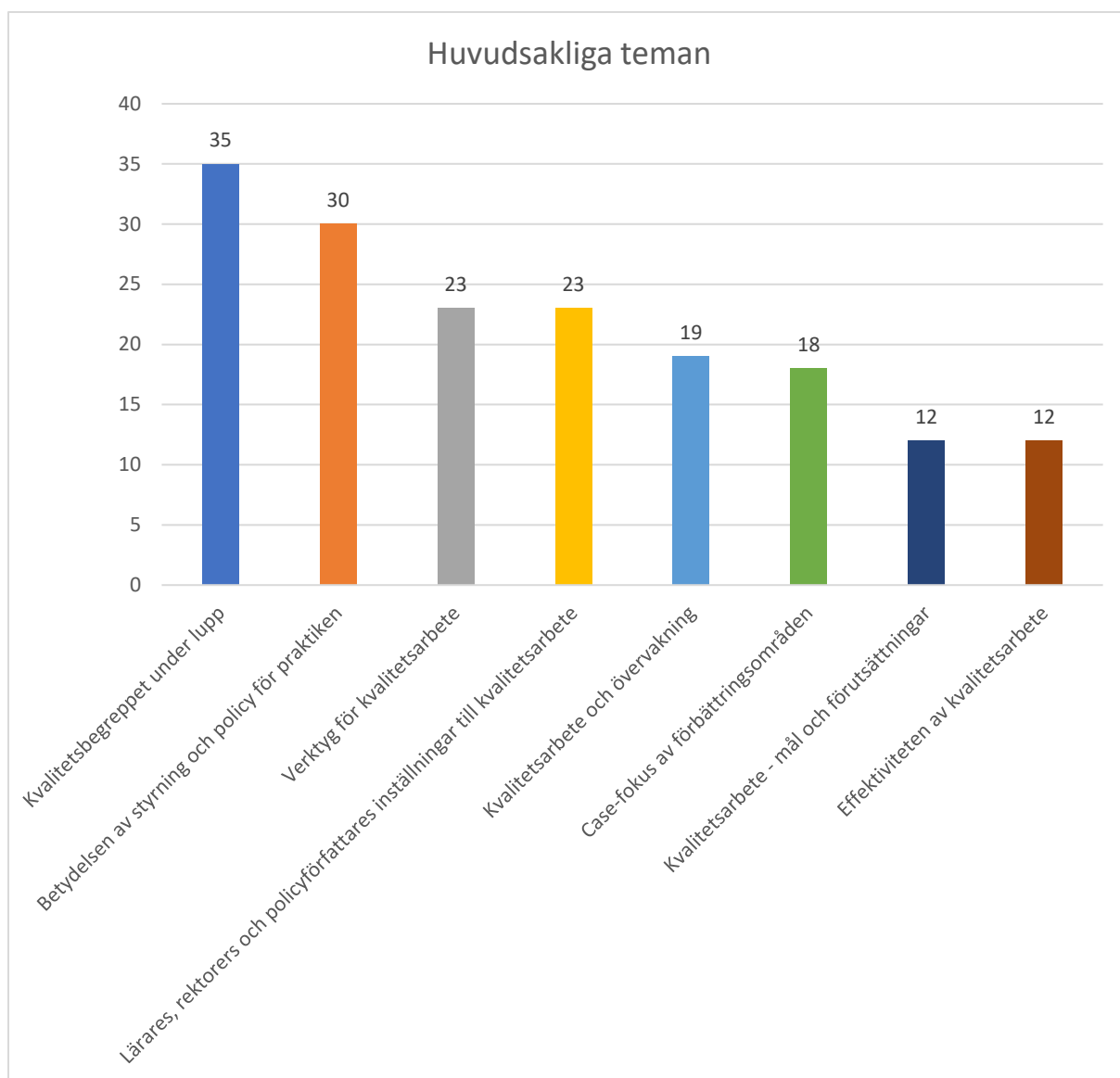

Diagram 3. Huvudsakliga teman i forskning om kvalitetsarbete i skolan.

Kvalitetsbegreppet under lupp

Den största kategorin är **kvalitetsbegreppet under lupp** där intresset rör sig kring idén om kvalitet utifrån begrepp, innehåll och förhandling om vad kvalitetskunskap innebär, samt betydelsen kvalitet och arbetet kring det har. Huvudtemat innehåller 35 publikationer (69%). Publikationerna i denna kategori berör först och främst arbete med utvärdering samt ramverk som kan användas för att analysera betydelsen av utvärdering. En stor del är även reflektioner kring betydelsen av kvalitet. Därefter innefattar temat även ämnen som kunskapsförhandling om kvalitet, innehåll i systematiskt kvalitetsarbete, konsekvenser av

kvalitetsdefinitioner, utmanande av jämställdhet och social rättvisa, hur man skapar vetenskapliga förhållningssätt i skolinstitutioner och till sist kvalitetskulturer.

Exempel på forskning inom detta huvudtema finns från Andreas Bergh med avhandlingen *Vad gör kvalitet med utbildning? Om kvalitetsbegreppets skilda innebörder och dess konsekvenser för utbildning*. I denna avhandling intresserar sig Bergh för hur lingvistiska betydelser av kvalitetskoncept skiljer sig mellan olika utbildningsarenor samt konsekvenserna det har för utbildning. Detta gör han genom att undersöka texter skrivna av regeringen och nationella skolauktoriteter mellan 1997 och 2008. Resultaten visar att vissa betydelser marginaliserats till förmån för "resultatkvalitet", "marknadskvalitet" och "systemkvalitet" vilket lett till förändrade samhälleliga uppfattningar kring utbildning. Ett skifte har alltså här skett från att lägga tyngdpunkten vid att uppnå mål till att uppnå resultat.⁵⁰ Avhandlingen följs även upp i en artikel 2015 där Bergh visar på en språklig förskjutning i policytexter bort från accountability och kontroll mot mer lokal autonomi och lärarprofessionalism.⁵¹ Detta riskerar också medföra menar Bergh, att lärarna lämnas lite i sticket i kvalitetsarbetet. Resultatet är i linje med vad vi sett i rapportens del 1, däremot ser vi också att staten inte lämnat lärarna i sticket utan förser skolverksamheten med ganska mycket stödinsatser efter 2015.

Ytterligare exempel finns med Anders Hanbergers artikel "Evaluation in Local School Governance: A Framework for Analysis". I artikeln utvecklas ett konceptuellt ramverk för att undersöka rollen och konsekvensen av utvärdering vid skolstyrningens lokala nivå. Utvärdering kopplas här till systematiskt kvalitetsarbete, inspektion, ranking och utvärderingssystem. Studien utvärderar och diskuterar dessa koncept.⁵²

Betydelsen av styrning och policy för praktiken

⁵⁰ Andreas Bergh, 2010.

⁵¹ Andreas Bergh, 2015.

⁵² Anders Hanberger, "Evaluation in Local School Governance: A Framework for Analysis", *Education Inquiry*, 2016, 7:3, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.3402/edui.v7.29914>.

Den tematik som den näst största andelen publikationer berör är **betydelsen av styrning och policy för praktiken** vilket syftar till de praktiker som existerar i skolan som kan påverkas av styrning, idéer och arbete kring kvalitet. Sammanlagt är det 30 publikationer (59%) som på olika vis tar upp detta. Innehållsmässigt berör forskningen främst hur implementering av lagar eller allmänna råd för kvalitetsarbete och utvärdering gått till och fungerat i praktiken samt vilken betydelse förändringar av policy har. Även implikationer av policyförändringar, olika typer av evidensbaserad skolstyrning, betydelse av lokal skolstyrning och lokal utbildningsauktoritet, inverkan av nyliberala idéer och koncept kring kvalitetsarbete, new public management, allmänna råd från nationella skolstyrningsinstitutioner som Skolverket och soft governance framkommer bland ämnena i detta huvudtema.

I Carl-Henrik Adolfssons och Jan Håkansson's artikel "The Local Education Authority's Implementation of a Capacity-Building Model for School Improvement – obstacles and possibilities" skriver författarna om hur diskussionerna framskridit kring hur skolor och skolstyrningsinstitutioner ska bygga kapacitet för att förbättra sig själva i ljuset av stadgar kring implementering av systematiskt förbättringsarbete. Adolfsson och Håkansson pekar här på den viktiga, men ofta översedda, relationen mellan lokala utbildningsauktorer och skolorna. En relation som spelar stor roll i att förstå processerna och resultaten relaterat till implementering av lokala kvalitetssystem och skolförbättringsinitiativ. I artikeln undersöks den lokala skolstyrningens försök att implementera nya kvalitetssystem i en stor svensk kommun i ett försök att ta kontroll över och stärka skolornas förbättringsarbete. Artikeln utgår från frågor som vilka centrala aspekter av skolornas förbättringsarbete som man försöker kontrollera och hur genvägen ser ut. Resultatet visar på en stor variation i hur implementeringsprocessen såg ut vilka delvis berodde på kunskapsluckor i olika skolor för hur kompetensen hos rektorer och andra nyckelaktörer såg ut gällande lokalt systematiskt kvalitetsarbete inkluderat datainsamling, tolkning och metoder för analys. Av betydelse var även huruvida skolaktörer fann nya kvalitetssystem legitima och hur organiseringen såg ut.⁵³

⁵³ Carl-Henrik Adolfsson & Jan Håkansson, "The Local Education Authority's Implementation of a Capacity-Building Model for School Improvement", ECER, Education in an Era of Risk – the Role of Educational Research for the Future, Hamburg, 2-6 september, 2019.

I artikeln "Transforming Insecurity into a Commodity: Using the Digital Tools Unikum and InfoMentor as an Example in Swedish Education" av Ingela Andreasson och Marianne Dovemark diskuteras hur nya typer av aktiviteter, baserade på jämförelser, format det svenska utbildningssystemet samt hur jämförelser kan ses som en typ av "soft governance". Andersson och Dovemark pekar på hur olika typer av självutvärdering och värdegrunder är djupt inbäddade i det decentraliserade utbildningssystemet. De menar att detta tillsammans med transformeringen av det svenska systemet har lett till en förhöjd produktion av dokument som skrivs i skolan för kvalitetssäkring och för att kunna bedöma, följa upp och utvärdera elevers lärande och utveckling. För att möta utmaningarna som kommer med kvalitetssäkrande praktiker har diverse kommersiella marknadsaktörer blivit en del av skolpraktikerna – exempelvis digitala verktyg för bedömning. Acceptansen för denna typ av industri har tillåtit en stigande inflation av nyliberala idéer som krävs i så kallade "kunskapsekonomier". I artikeln undersöks resultaten från tre empiriska studier av hur digitala verktyg för dokumentation uppfattas av lärare och hur de används i praktiken. Resultaten visar på hur digitala verktyg formar både studenters och lärares identiteter genom funktionen av att styra aktiviteter och processer och riskerar att äventyra läraryrket och leda till en avprofessionalisering.⁵⁴

Verktyg för kvalitetsarbete

Publikationer som handlar om diverse **verktyg för kvalitetsarbete** är 23 till antalet (45%). Dessa studier inkluderar först och främst utvärdering av specifika verktyg, exempelvis digitala sådana och förståelsen av dessa, samt i vilken grad och hur de inkluderas i den interna kvalitetshandlingen. Återkommande i detta huvudtema är också beskrivningar av Total Quality Management (TQM), hur arbete med dokumentation fungerar, hur självutvärdering tar sig uttryck och resultat av det, olika typer av ansatser i kvalitetsarbete samt hur konstruktiv förändring kan ske.

⁵⁴ Ingela Andreasson & Marianne Dovemark, "Transforming Insecurity into a Commodity Using the Digital Tools Unikum and InfoMentor as an Example in Swedish Education", *European Educational Research Journal*, 12, 2013:4, <https://journals.sagepub.com/doi/10.2304/eerj.2013.12.4.480>.

Exempel på studier av denna sort är artikeln "TQM-Based Self-Assessment in the Education Sector: Experiences from a Swedish Upper Secondary School Project" av Magnus Svensson och Bengt Klefsjö (2006) där de undersöker ett självvärderingsprojekt i gymnasieskolan. Författarna tittar närmare på vilka olika steg som genomfördes, vilka specifika verktyg som användes och utvärderingen som gjordes. Intervjuer genomfördes med en handläggare för gymnasieutbildning samt tio rektorer tillsammans med ett frågeformulär som skickades ut till övriga personal. Resultatet visade på vikten av sättet man närmar sig ett självvärderingsprojekt eller kvalitetsprojekt. Många deltagare verkade inte ha funderat mycket på vad som ansågs vara kvalitet i den miljö de vistas i och hade inte heller en samsyn med organisationen de arbetade i. Det pekar mot en dålig förberedelse inför kvalitetsarbetet där medarbetare inte får information om varför och hur man genomför projekt för kvalitet och de viktigaste värderingarna som utgör förutsättningar för arbetet. På så vis riskerar det bli ett slöseri på resurser.⁵⁵

Ett andra exempel finner vi i Pär Larssons avhandling *En studie av organisatoriskt lärande och förändring inom skolan*, där fyra grundskolor studerats vilka alla deltagit i en gemensam utvecklingsåtgärd för IT för att integrera detta i skolverksamheten. Resultaten skolorna uppnådde varierade. Frågan som därför undersöks är hur resultaten kunde bli så olika trots att skolorna hade liknande förutsättningar och en liknande upplagd förändringsprocess. Avhandlingen belyser vikten som organisatoriskt lärande har på resultatet av utvecklingsprojekt och hur personalens lärande och samspel har inverkan och att det är viktigt att öka kunskapen om hur man ska använda kunskap i organisationer för att utveckla lärande som leder till konstruktiv förändring.⁵⁶ Ett sätt att uttrycka det är att det är viktigt att ha en idé om hur kollegialt lärande faktiskt också kan leda till förändring och kvalitetsförbättring i den specifika organisation man verkar inom.

⁵⁵ Magnus Svensson & Bengt Klefsjö, "TQM-Based Self-Assessment in the Education Sector: Experiences from a Swedish Upper Secondary School Project", *Quality Assurance in Education: An International Perspective*, 14, 2006:4, <https://www-emerald-com.db.ub.oru.se/insight/content/doi/10.1108/09684880610703929/full/html>.

⁵⁶ Pär Larsson, *Förändringens villkor: En studie av organisatoriskt lärande och förändring inom skolan*, (diss.) Stockholm: Handelshögskolan i Stockholm 2004, <https://ex.hhs.se/dissertations/221237-FULLTEXT01.pdf>.

Lärares, rektorers och policyförfattares inställningar till och hantering av kvalitetsarbete

Totalt 23 publikationer (45%) behandlar **lärares, rektorers och policyförfattares inställningar till och hantering av kvalitetsarbete**. Mer specifikt innefattar dessa studier undersökningar kring olika skolaktörers inställningar till kvalitetsarbete, utbildning av lärare och personal för kvalitetssäkring, att utbilda skolelever med syfte att uppnå resultat i kvalitetssäkring samt nivåer av foglighet hos personal och skolledare när kvalitetsarbete initieras.

Maria Hjalmarsson analyserar exempelvis i sin artikel "Leisure-Time Teachers' Reflections on Systematic Quality Work: Approaches and Challenges" fritidspedagogers reflektioner om sitt arbete med dokumentation. Artikeln granskar kritiskt kvalitetsarbete och uppmanar till diskussion kring betydelsen av "kvalitet" och vilka effekter systematiskt kvalitetsarbete har på synen på aktiviteter, innehåll och yrkeskunnande.⁵⁷

I Hans-Åke Scherps och Gun-Britt Scherps bok *Kvalitetsarbete och analys: för lärande i skola och förskola* utgår författarna från idén om att kvalitet uppstår i det dagliga mötet mellan pedagoger och elever när de i boken visar hur man kan arbeta med kvalitetsutveckling av skola och förskola. De sätter här kunskapsbildningen i centrum för kvalitetsarbete och inte att följa upp resultat utifrån externt formulerade mål. De menar att man bör utgå från den egna skolan och dess förutsättningar. Publikationen är utbildande i sitt syfte och innehåller konkreta fallbeskrivningar samt relevanta teorier att stödja i arbetet.⁵⁸

Kvalitetsarbete och övervakning

I temat **kvalitetsarbete och övervakning** ingår publikationer som rör sig kring ämnen som ansvarutkrävande eller rapporteringsskyldighet till externa, nationella och lokala utbildningsauktoriteter, maktdynamiker kring policyhandlingar, skolinspektioner, känslighet för eller påverkbarhet från kvalitetsförväntningar, pålitligheten hos skolinspektörer samt

⁵⁷ Maria Hjalmarsson, "Leisure-Time Teachers' Reflections on Systematic Quality Work: Approaches and Challenges", *Early Child Development and Care*, 189, 2019:13, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03004430.2018.1445731>.

⁵⁸ Hans-Åke Scherp & Gun-Britt Scherp, *Kvalitetsarbete och analys: för lärande i skola och förskola*, Lund: Studentlitteratur 2016.

press att producera data eller resultat. Sammanlagt är det 19 publikationer (37%) som rör sig kring dessa ämnen.

Olof Johansson et al. exemplifierar temat i "Local Decisions Under Central Watch: A Nordic Quality". Här har man studerat ansvarsutkrävande och hur utbildningsauktoriteter utövat rätten att utkräva ansvar inom utbildningsadministrationen i Danmark, Finland, Norge och Sverige. Fokus läggs här på handlingar av delegering och kontroll. En variation framkommer mellan de nordiska länderna där Sverige gått längst i att introducera central styrning genom användning av lagstadgade regleringar, övervakning och sanktioner inte minst genom Skolinspektionens granskningar som nämndes i rapportens del 1. Detta sätts i jämförelse med Finland som befinner sig på andra sidan spektrumet och som helt har avstått från att utveckla ett omfattande system av nationell kvalitetskontroll. Där används istället internationella utvärderingar för att positionera landet i en global kontext för att identifiera nationella styrkor och svagheter. Norge och Danmark positionerar sig mitt emellan de två ytterligheterna.⁵⁹

Ytterligare ett exempel på studier inom detta ämne är artikeln "Power dynamics and policy actions in the changing landscape of local governance" av Carl-Henrik Adolphsson och Daniel Alvunger. De undersöker här det föränderliga styrningslandskapet inom utbildningssektorn och återcentraliseringen av det svenska utbildningssystemet där nya förhållanden mellan stat, lokala utbildningsauktoriteter och skolor har uppstått. Syftet med studien var att undersöka vilka policyaktioner den lokala styrningen har utfört och hur rektorer svarat an på och hanterat dessa. Resultatet pekar på att den lokala styrningen använder sig av en riktmärkesstrategi (benchmarking) genom sitt kvalitetssäkringssystem och ingriper om resultaten är undermåliga. Rektorer söker stöd från den lokala huvudmannen, men oro finns gällande att dessas autonomi ska minska. Rektorerna uppskattar systemet för kvalitetssäkring men standarder kring, och den diskursiva inramningen av, kommunikationen om kvalitet kritiserar. Rektorerna vänder sig också till mellanchefer inom den lokala styrningen vilket skapar en spänning mellan chefer. Resultatet pekar på vikten att ta i

⁵⁹ Olof Johansson et al., "Local Decisions Under Central Watch: A Nordic Quality Assurance System", i *Transnational Influences on Values and Practices in Nordic Educational Leadership*, Leif Moos (red.), Dordrecht: Springer 2013.

beaktande olika nivåer och aktörer i de praktiker som är kopplade till lokal policy.⁶⁰ Det finns med andra ord en risk att nationell och lokal nivå rekontextualiserar sitt uppdrag olika. Här kan man också tänka sig att det görs olika lokala uttolkningar i olika kontexter.⁶¹

Case-fokus av förbättringsområden

Huvudtemat **case-fokus av förbättringsområden** innefattar publikationer om särskilda områden som hamnat i fokus för förbättring av skolan och därmed kvalitetsarbetet. Sådana områden är förbättring av skolan i en bredare bemärkelse, organisatorisk förbättring, kompetensutveckling, arkitektonisk kvalitet gällande skolbyggnader, utbildningsanläggningar som fritidshem. Utöver detta återkommer även ämnen som hälsofrämjande och skolmaten, IT-förbättringar, språkinläring och förbättring kring kvalitetsarbete samt uppmärksamhet kring elevers diversitet som grupp. Totalt är det 18 publikationer (35%) som berör studier av områdesförbättringar.

Cecilia Olsson och Maria Waling undersöker exempelvis till vilken grad skolor i Sverige följer de lagstadgade kraven att inkludera *skolmaten* i det interna kvalitetshanteringssystemet i artikeln "School Meals Do Not Have a Given Place in Swedish School's Quality Management". Ett webbaserat frågeformulär skickades här ut till lärare från kommunala-, privata- och sameskolor. Resultatet visade att ungefär hälften av skolorna inte mötte kraven och att kännedomen om diverse webbaserade verktyg och andra resurser som anses vara en del av pedagogiskt arbete kring skolmat och interdisciplinärt arbete, var lägre bland lärare i skolor som inte inkluderade skolmaten i sitt kvalitetshanteringssystem.⁶²

Vidare, i Helena Reierstams och Meeri Hellstens kapitel "Linguistic Diversity and Comparability in Educational Assessment" undersöker författarna jämförbarheten av bedömning i relation till lingvistisk och kulturell diversitet utifrån en av bedömningens

⁶⁰ Carl-Henrik Adolfsson & Daniel Alvunger, "Power dynamics and policy actions in the changing landscape of local school governance", *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, 6, 2020:2, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/20020317.2020.1745621>.

⁶¹ Ulrika Bergstrand, 2022. *Styrning och re-kontextualisering av värden i utbildningspolicy på nationell och lokal nivå* (Doctoral dissertation, Mid Sweden University).

⁶² Cecilia Olsson & Maria Walling, "School Meals Do Not Have a Given Place in Swedish School's Quality Management", *Health Education Journal*, 75, 2016:8, <https://journals-sagepub.com.db.ub.oru.se/doi/10.1177/0017896916644000>.

centrala funktioner: mätning av kvalitetssäkring och användning av betyg som ett sätt att indikera bevis på elevprestationer till standarder och kvalitet. Fokus i studien är framför allt de utmaningar som lärande i lingvistiska och mångskiftande miljöer för med sig. Författarna belyser som ett särskilt förbättringsområde behovet av akademisk uppmärksamhet vid kvalitetsaspekter i bedömning i *multilingvistiska* lärokontexter.⁶³

Kvalitetsarbete – mål och förutsättningar

Sammanlagt 12 publikationer (24%) berör **kvalitetsarbete – mål och förutsättningar** där forskningsintresset rör sig kring huruvida skolorna i sitt kvalitetsarbete uppnår mål, hur de gör detta och vilka förutsättningar de har för att uppnå mål. Utöver det är även jämförbarhet i bedömning av utbildning utifrån olika skolors förutsättningar något som undersöks bland dessa publikationer, likväl som prestationer och betyg i relation till målsättning och regionala skillnader i kvalitetsarbete utifrån detta.

I rapporten *Öppna jämförelser: Tema systematiskt kvalitetsarbete med SKL:s analyshandbok – Grundskola 2015* sammanställd av SKL – Sveriges kommuner och landsting (numera SKR) – sammanfattas resultaten från grundskolorna i Sveriges kommuner för läsåret 2013/2014 utifrån förbättring av kvaliteten i skolan. Resultaten visar bland annat att meritvärdet ökat från 213,1 till 214,8 men att andelen behöriga elever till något av de nationella gymnasieprogrammen samtidigt sjunkit från 87,6% till 86,9%. En slutsats från rapporten är att elever med höga betyg får högre betyg medan elever med låga betyg får lägre betyg. I rapporten har man tagit hänsyn till elevers socioekonomiska bakgrund och poängterar att det har betydelse för resultaten och därav måste beaktas i jämförelser mellan kommuner. Man framhåller att med ett värde som inkluderar socioekonomisk bakgrund ges bättre förutsättningar än tidigare att jämföra och samarbeta med relevanta kommuner.⁶⁴ Detta knyter an till det i rapportens del 1 nämnda likvärdighetsfokus som finns för den svenska

⁶³ Helena Reierstam & Meeri Hellsten, "Linguistic Diversity and Comparability in Educational Assessment", i *Teacher Education in the 21st Century – Emerging Skills for a Changing World*, Maria Jose Hernández-Serrano (red.), London: IntechOpen 2021.

⁶⁴ Sveriges kommuner och landsting, *Öppna jämförelser: tema systematiskt kvalitetsarbete med SKL:s analyshandbok. Grundskola 2015*, Stockholm: Sveriges kommuner och landsting 2015.

skolans kvalitetsarbete, där Skolverket senare också publicerat kritiska iakttagelser kring
bristande likvärdighet.⁶⁵

I Lars Fonsecas konferensbidrag till ECER 2015 "Education and Transition" tittar Fonseca närmare på hur man uppnår mål i förhållande till kvalitetstänk kring fusk och konflikter mellan organisation och pedagogisk kvalitet. Frågan ställs hur lärare argumenterar för lämplig hantering av fenomenet fusk i skolan. Två fokusgruppsdiskussioner med tolv lärare användes i detta fall som insamlingsmetod för data. Resultaten visade bland annat att elever själva tolererar fusk om det används av elever som har svårt för att klara av provsituationer och enbart för att uppnå minimikravet för godkänt – alternativt om det används av elever som befinner sig i en temporär svår situation för att prestera på en normalnivå. Gällande lärares uppfattningar kunde normer identifieras som lärarna själva ansåg vara regleringar på hur man ska hantera fusk. Vidare är en låg proportion av underkända betyg en av de främsta indikatorerna som används av skolledningen för att utvärdera kompetensen hos lärare. Lärarna anser att det är omöjligt att uppnå att alla elever får godkända betyg om de samtidigt ska följa alla formella procedurer för betygssättning. Utöver detta föredrar lärare att inte följa upp misstänkt fusk då det kan anses "kundfientligt" att misskreditera elever inför föräldrar och skolledning vilket gör det svårt att jobba med sociala normer som de egentligen tycker är viktiga. De hjälper till att dölja konflikten mellan organisationsmål och normer genom att inte låtsas om konflikten.⁶⁶

Exemplen visar att det är svårt att i ett kvalitetsarbete definiera enkla och mätbara mål. I Sverige läggs stor vikt vid betygen som indikatorer på måluppfyllelse, men likvärdigheten i betygssättning och andra bedömningspraktiker är svag, vilket både kan kopplas till komplexiteten i lärares bedömningar och inte minst till marknadsiseringen av svensk skola,

⁶⁵ Skolverket (2019), Analyser av likvärdig betygssättning mellan elevgrupper och skolor. <https://www.skolverket.se/publikationsserier/rapporter/2019/analyser-av-likvardig-betygssattning-mellan-elevgrupper-och-skolor>, Skolverket (2020), Analyser av likvärdig betygssättning i gymnasieskolan. <https://www.skolverket.se/publikationsserier/rapporter/2020/analyser-av-likvardig-betygssattning-i-gymnasieskolan?id=6564>

⁶⁶ Lars Fonseca, "School cheating on the conditions of audit society", ECER, European Educational Research Association, EERA, Berlin, September 8, 2015.

vilket Foncescas studie indikerar men som Skolverket också visar i sina analyser av likvärdigheten i betygssättningen.⁶⁷

Effektiviteten av kvalitetsarbete

Den sista tematiken som framkommer i det analyserade materialet är **effektiviteten av kvalitetsarbete** vilket 12 publikationer (24%) på olika vis behandlar. Mer ingående handlar dessa studier om olika sätt att mäta kvalitetssäkring, framsteg som gjorts med kvalitetssäkring, kvalitetsarbetens programeffektivitet, paradoxala förväntningar som kommer med arbetet och som påverkar effektiviteten samt Sveriges internationella image i förhållande till kvalitet i skolan.

I artikeln "Systematic quality work in Swedish schools: Intentions and dilemmas" av Ulf Lundström analyseras intentioner och intern logik av systematiskt kvalitetsarbete i svenska skolor som ett exempel på institutionaliserandet av en internationell superstandard i stora samhällseliga organisationer (management by objectives and results, MBOR). Bland annat eventuella begränsningar och underliggande antaganden om utvärderingssystemet analyseras, inte minst med utgångspunkt i Skolverkets Allmänna råd för kvalitetsredovisning från 2012, vilka nämndes i rapportens del 1. Lundströms analys visar på att Sverige har ett ambitiöst, allomfattande och mycket närvarande utvärderings- och kvalitetssystem men som rymmer vissa inneboende potentiella motsägelser. De många målen exempelvis, då 950 stycken, kan inte utvärderas i sin helhet vilket gör att det ambitiösa programmet istället riskerar hamna i en godtycklig reduktionism.⁶⁸ Lundström citerar här Biesta som frågar sig: "whether we are indeed measuring what we value, or whether we are just measuring what we can easily measure and thus end up valuing what we (can) measure".⁶⁹ Det är bland annat den här typen av utmaningar mellan mål och mätbara indikatorer som ledde fram till

⁶⁷ Se tidigare hänvisning till Skolverket 2019, 2020.

⁶⁸ Ulf Lundström, "Systematic quality work in Swedish schools: Intentions and dilemmas, *Scandinavian Journal of Public Administration*, 19, 2915:1, <https://ojs.ub.gu.se/index.php/sjpa/article/view/3118>.

⁶⁹ Biesta 2009, s. 35 ur Lundström ibid., s. 38.

den tydliga målprioritering som diskuteras i samband med systemet med resultatdialoger som ska gälla från 2023 som beskrivs i rapportens del 1.⁷⁰

Christina Segerholms artikel från 2009 ”We are Doing Well on QAE’: The Case of Sweden” är ytterligare ett exempel på en studie på temat. Här analyseras kvalitetssäkring och utvärderingspolicy samt aktiviteter i svenska grundskolan. Genom analys av policydokument och en intervjustudie ställs frågorna hur aktiviteter i relation till kvalitetssäkring karakteriseras, vilka europeiska och internationella idéer som anses viktiga för en svensk kontext samt huruvida Sverige påverkar internationell policy på något vis. Resultaten visar att Sverige historiskt sett varit utrustat med sätt att kontrollera kvaliteten i skolan. Utvecklingen sedan 90-talet har relaterats till ett skifte i policy och praktik genom att styra skolan genom objektiv och resultat vilket blivit en stark doktrin. Svenska policyaktörer upprätthåller samtidigt en image av att göra bra ifrån sig gällande kvalitetssäkringspolicy och praktik i jämförelse med andra europeiska länder.⁷¹

Sammanfattning del 2

Frågorna som ställdes i början av denna del av rapporten var på vilka sätt den forskning som utförts på systematiskt kvalitetsarbete i den svenska kontexten kan karakteriseras, samt vilka aspekter som lyfts fram som viktiga och vilka som marginaliserats. Efter att ha analyserat det samlade materialet mellan åren 1995 och 2022 så har några slutsatser kunnat dras. Först och främst är största delen av publikationerna tidskriftsartiklar – totalt 55%. Tidskriftsartiklarna är övergripande skrivna på engelska medan det tryckta materialet som böcker, kapitel och rapporter är skrivna på svenska. Den största andelen av studierna utgår från grundskolans kontext medan specifikt gymnasieskolan utgör en märkbart liten del av materialet. Studierna är generellt även utvärderingar av resultat av genomfört systematiskt

⁷⁰ Skolverket (2022), Insatser för ökad kvalitet och likvärdighet U2018/02652 (delvis) U2021/03837. Redovisning av nationella målsättningar samt delredovisning av delmål, indikatorer, framgångsfaktorer och analysunderlag. <https://www.skolverket.se/getFile?file=9727>

⁷¹ Christina Segerholm, ”We Are Doing Well on QAE’: The Case of Sweden”, *Journal of Education Policy*, 24, 2009:2, <https://www.tandfonline-com.db.ub.oru.se/doi/full/10.1080/02680930902734103>.

kvalitetsarbete och resonemang kring detsamma, sammanlagt 41% är detta. Även kvalitativa studier är mycket vanligt förekommande – 33%.

Om man vidare tittar närmare på de tematiker som återkommer flest gånger i materialet så är **kvalitetsbegreppet under lupp** det huvudtema som flest publikationer uppehåller sig vid med sammanlagt 35 av studierna (69%). Artiklarna som rör sig kring denna forskning har främst tagit upp det arbete som sker i skolan, samt i skolans kontext, med utvärderingsarbete och då utifrån reflektioner och ifrågasättande av begreppet kvalitet och vilka konsekvenser synen på, och definitionen av, detta begrepp får i praktiken. Det framkommer hur olika utbildningsarenor har olika koncept kring kvalitet och att många definitioner fått kliva åt sidan till förmån för exempelvis "resultatkvalitet". Även **betydelsen av styrning och policy för praktiken** utgör en större del av de samlade publikationerna med 59%. Här fokuseras det mest på praktisk implementering av lagar och allmänna råd och konsekvenserna det fått för olika instanser i skolan. Koncept kring nyliberalisering och new public management dyker här upp mer eller mindre explicit i studierna. Vilka aspekter i arbetet med att förbättra skolan som skolstyrningens olika instanser försöker kontrollera och hur skolorna och skolledare hanterar och svarar an på påtryckningar uppifrån har varit ett tydligt fokus i flera studier. Forskningen har delvis pekat på hur olika förutsättningar möjliggör implementering av ny policy och att den faktiska förståelsen för varför man genomför diverse kvalitetsarbeten inte alltid når ut till den personal som verkar i organisationen, vilket ifrågasätter poängen med att genomföra långsiktiga förbättringar. Även intresse för hur marknaden tagit sig in i skolan och kommodifierat skolpraktiker och läromedel finns att finna bland publikationerna där diskussioner kring läraryrket dyker upp och sätts i relation till vad som skapar kvalitet.

Gällande frågan vad som tycks ha marginaliserats i det undersökta materialet för denna översikt så framkommer framför allt perspektiv från gymnasieskolan. Forskningen tycks mest intresserad av grundskolenivåns kontexter eller den mer allmänna "skolan", där grundnivån ändå tycks dominera. Därmed finns det mycket utrymme att vidare lägga fokus på gymnasieskolan och kvalitetsarbetets karaktär i den miljön. Det exempel som trots allt finns representerat bland dessa publikationer handlar om inkorporering av kvalitetsbegreppet i gymnasieskolans organisering och hur man klargör de huvudsakliga värderingarna i arbetet.

Fler marginaliseringar kan härledas till de tematiker som framkom som minst förekommande: **kvalitetsarbete – mål och förutsättningar** och **effektiviteten av kvalitetsarbete** som innehöll respektive 12 publikationer vardera. Det finns här utrymme för mer forskning på skolors olika förutsättningar gällande kvalitetsarbete och implementering av kvalitetssäkrande praktiker – beroende på regionala skillnader eller exempelvis skolmiljöer karaktäriserade av stor diversitet hos elever och lärare på grund av språk eller socioekonomisk bakgrund. Mer forskning skulle även kunna utföras kring framsteg i praktiken med kvalitetssäkring, effektiviteten de program som implementerats har haft samt eventuellt vad för effekt paradoxala förväntningar – att exempelvis hålla resultatmässiga kvalitetsmått och samtidigt utdela godkända elevresultat – har och i vilken utsträckning det påverkar effektiviteten med arbetet. Det är också möjligt att tänka sig att de fyra involverade skolmyndigheterna ser olika på kvalitetsuppdraget.

Forskningsöversikten visar även på några innehållsmässiga resultat som särskilt bör betonas. Dessa är bland annat vikten av att definiera kvalitetsarbeten som ska utföras samt vad begreppet kvalitet har för betydelse i dess olika sammanhang. De publikationer som berört detta har pekat på betydelsen det har för resultatet huruvida samtliga deltagare i arbetet är införstådda med målet och *varför* man ämnar genomföra diverse projekt som ska främja kvaliteten i skolan. Även märkbara konsekvenser av new public management i skolan har lyfts från olika håll av forskarna bakom översiktens analyserade studier. Bland annat hur lärare kan uppleva problematiker kring betygsättning och hantering av elever där de inte vill agera "kundfientligt" när de bedömer sina elever, där läraryrket blir till en tjänst och ett led i processen att skapa goda resultat för att sedan kunna visa upp och jämföra med andra skolor eller andra länder.

Vidare framkommer också en bild av Sverige som det nordiska land som gått längst i att introducera central styrning av skolan med regleringar och bevakning av framsteg. Vad som presenteras i forskningen är exempelvis hur måna utbildningsauktoriteterna är att upprätthålla Sveriges image om att göra bra ifrån sig i sina kvalitetsarbetsprojekt. Detta samtidigt som skolan i praktiken kämpar med paradoxala förväntningar och den genomgående förståelsen för kvalitetssäkring. Det är tydligt att flertalet artiklar lyfter fram

hur vikten i styrningen av skolan och utfärdade objektiva kring kvalitetsarbete läggs på resultat då man vill skapa möjligheter att mäta sig med andra europeiska länder. Den data som ska produceras med kvalitetsarbetet framkommer som viktigare än själva arbetet och de praktiska resultaten i skolmiljön.

Avslutande diskussion

En utveckling som vi ser i Sverige under de decennier vi arbetat med kvalitetsutveckling i skolan, är att staten rört sin allt närmare praktiken och går alltmer i dialog med den. Samtidigt som den formella kontrollen minskar ökar närvaron av staten på lokal nivå genom initiativ som samverkan för bästa skola, resultatdialog och Skolverkets regionala kontor. Om vi till det lägger ULF-avtalet som innebär ökad forskningssamverkan mellan huvudmän och universitet med en betoning på praktisk forskning, kan man tänka sig att det blir trångt i svensk skola. Det handlingsutrymme staten vill ge lärare för att öka deras professionalitet genom kunskap, reflektion och kollegialt lärande kan riskera krympa när så många olika externa aktörer kommer med sina perspektiv och förslag. Detta är nog något staten i all sin välvilja behöver se upp med.

En ytterligare kritisk aspekt av det svenska kvalitetssystemet är att det rör sig väldigt mycket på en abstrakt nivå. Det handlar om att samtala, planera, analysera, dokumentera, läsa in sig på forskning, men var är själva det praktiska görandet? Vilket stöd får lärare i att faktiskt förändra sin undervisning? Var är de konkreta didaktiska modellerna? Systemet riskerar leda till mycket prat om kvalitet och är här blir det viktigt att inte tappa fokus på de processer i klassrummet som faktiskt leder till ökat lärande och en god social utveckling. Det är inte ett system som exempelvis uppmuntrar lärare att experimentera och pröva nytt i sin undervisning eller att samarbeta i ämnesövergripande teman med mera.

Ett land som bygger ett kvalitetssystem för utbildning behöver ett systematiskt sätt att kartlägga detta system i sina operationer och förgrening. Här kan man inspireras av kunskaps sociologiska traditioner eller organisationsteorier. Ett exempel på ett ramverk som kan vara fruktbart att tänka utifrån är vad som kallas Knowledge network.

I stort sett är ett kunskapsnätverk en uppsättning noder – som kan representera kunskapselement, distribuerade kunskapsförråd och/eller agenter som söker efter, överför och skapar kunskap – vilka är sammanlänkade av relationer som möjliggör och begränsar förvärv, överföring och skapande av kunskap.⁷² Kunskapsnätverk är socio-materiella till sin natur⁷³ och överfört till systematiskt kvalitetsarbete handlar det om att identifiera vilka olika aktörer som ingår, de sociala och materiella villkoren för deras arbete och interaktion med varandra. Vidare blir det intressant att kartlägga tekniska och faktiska rum där möten och kunskapsspridning sker. Det är vidare centralt att fundera över hur kunskaper lagras (dokumenteras) och inte minst vilka faktiska och materiella konsekvenser de får i exempelvis handlingar eller resurser. Givet att kvalitetsarbete ska ha ett framåtsyftande perspektiv blir här också frågor om hållbarhet relevant, dvs. hur kunskapsnätverket tillgodoser behov i nuet utan att kompromissa med framtida behov. Ambitionen är ju till och med att de ska bidra till en bättre framtida kvalitet.

Om vi på kan tala om ett kvalitetsnätverk som bygger på att en sammankoppling av aktörer, information, organisationer, platser, materiella villkor blir det också viktigt att försöka identifiera både potentiella och faktiska kontroverser t.ex. i fråga om autonomi, professionalism, kontroll, styrning, handlingsutrymme, teori/praktik etc. Där det finns kontroverser finns det också potentiella insikter att lära ifrån. Här visar forskningsöversikten att det saknas kunskaper, och resonemang om inom kvalitetssystemet, lokala och eller ämnesspecifika villkor för kvalitetsutveckling. Det är viktigt att se hur olika praktiker, organisationer och regioner rekontextualiserar de nationella styrdokumenterna på förmodligen ganska olika vis.⁷⁴

⁷² Noder kan bestå av kunskapselement (som de som ingår i diskreta artefakter som patent, papper och produkter), icke-mänskliga förråd av kunskap (som databaser och kataloger), och individer och kollektiv på högre nivå (som team och organisationer). Relationerna mellan dessa noder kan vara kognitiva, sociala, tekniska eller associationsmässiga (olika slags kombinationer). Corey Phelps, Ralph Heidl, och Anu Wadhwa. "Knowledge, networks, and knowledge networks: A review and research agenda." *Journal of management* 38.4 (2012): 1115-1166.

⁷³ Margareta Serder & Christian Lundahl. "Teknik-och vetenskapsstudier (STS) och aktör-nätverksteori (ANT): fokus på kunskapens tillblivelseprocesser." (2021): 227-248.

⁷⁴ Jfr. Ulrika Bergstrand, 2022.

Utan den här typen av metarefleksion över vad som ingår i det totala kvalitetssäkringsarbetet, finns det en uppenbar risk att de lärdomar som gjorts från att kvalitetsbegreppet infördes, inklusive själva begreppets klargörande, finns det en uppenbar risk för överbelastning på både central och lokal nivå. I en mening saknas en tydligt uttalad teori om hur kvalitetsarbetet främja utveckling och en för det anpassad organisation, även om idén om resultatdialoger tagit steg i den riktningen.

Avslutningsvis kan det konstateras att systematiskt kvalitetsarbete begränsat till grundskola och gymnasium i Sverige är ett relativt litet forskningsfält. Det framstår som ett studieområde vilket intresserar sig för hela kedjan från policy till implementering till vardagspraktik. Forskningsfältet undersöker i mångt och mycket relationen mellan värderingar om hög skolkvalitet och dessa värderingars byråkrati, och bör betraktas som viktig för att förstå den faktiska inverkan som policyarbetet har för skolmiljön och de människor som verkar i den. Förutom vissa diskursteoretiska inslag, förefaller det dock vara ett relativ icke-teoretisk fält där inte minst institutionella teorier eller organisationsteoretiska och kunskaps sociologiska teorier skulle kunna bidra med ytterligare förståelse men också praktisk vägledning.

Litteraturlista

Citerade publikationer

Adolfsson, Carl-Henrik & Alvunger, Daniel, "Power dynamics and policy actions in the changing landscape of local school governance", *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, 6, 2020:2,

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/20020317.2020.1745621>.

Andreasson, Ingela & Dovemark, Marianne, "Transforming Insecurity into a Commodity Using the Digital Tools Unikum and InfoMentor as an Example in Swedish Education", *European Educational Research Journal*, 12, 2013:4,

<https://journals.sagepub.com/doi/10.2304/eerj.2013.12.4.480>.

Adolfsson, Carl-Henrik & Håkansson, Jan, "The Local Education Authority's Implementation of a Capacity-Building Model for School Improvement", ECER, Education in an Era of Risk – the Role of Educational Research for the Future, Hamburg, 2-6 september,

2019.

- Bergh, Andreas, *Vad gör kvalitet med utbildning? Om kvalitetsbegreppets skilda innebörder och dess konsekvenser för utbildning*, (diss.), Örebro: Örebro universitet 2010.
- Bergh, Andreas, "Local quality work in an age of accountability – between autonomy and control", *Journal of Education Policy*, 2015, 30:4, 590-607, DOI: 10.1080/02680939.2015.1017612
- Ulrika Bergstrand, *Styrning och re-kontextualisering av värden i utbildningspolicy på nationell och lokal nivå* (Doctoral dissertation, Mid Sweden University) 2022.
- Fonseca, Lars, "School cheating on the conditions of audit society", ECER, European Educational Research Association, EERA, Berlin, September 8, 2015.
- Franke-Wikberg, Sigbritt & Lundgren, Ulf P., *Att värdera utbildning, Del 1. En introduktion till pedagogisk utvärdering*. Wahlström & Widstrand 1980
- Hanberger, Anders, "Evaluation in Local School Governance: A Framework for Analysis", *Education Inquiry*, 7, 2016:3, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.3402/edui.v7.29914>.
- Hjalmarsson, Maria, "Leisure-Time Teachers' Reflections on Systematic Quality Work: Approaches and Challenges", *Early Child Development and Care*, 189, 2019:13, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03004430.2018.1445731>.
- Håkansson, Jan, *Systematiskt kvalitetsarbete i förskola, skola och fritidshem. Strategier och metoder*. Studentlitteratur 2021.
- Håkansson, Jan & Sundberg, Daniel, *Utmärkt skolutveckling. Forskning om skolförbättring och måluppfyllelse*. Natur och kultur 2016.
- Johansson, Olof et al., "Local Decisions Under Central Watch: A Nordic Quality Assurance System", i *Transnational Influences on Values and Practices in Nordic Educational Leadership*, Lejf Moos (red.), Dordrecht: Springer 2013.
- Larsson, Pär, *Förändringens villkor: En studie av organisatoriskt lärande och förändring inom skolan*, (diss.) Stockholm: Handelshögskolan i Stockholm 2004, <https://ex.hhs.se/dissertations/221237-FULLTEXT01.pdf>.
- Lundström, Ulf, "Systematic quality work in Swedish schools: Intentions and dilemmas", *Scandinavian Journal of Public Administration*, 19, 2915:1, <https://ojs.ub.gu.se/index.php/sjpa/article/view/3118>.
- Lundahl, Christian, *Viljan att veta vad andra vet-Kunskapsbedömning i tidigmodern, modern och senmodern skola*. Arbetsliv i omvandling, (8), Diss. Uppsala universitet 2006.

- Nilholm, Claes & Göransson, Kerstin, "Forskning om inkludering: En SMART översikt", *Delrapport från SKOLFORSK-projektet. Tre forskningsöversikter inom området inkludering/specialpedagogik*. Stockholm: Vetenskapsrådet 2015, <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2015-08-03-tre-forskningsoversikter-inom-området-specialpedagogik-inkludering.-delrapport.html> (Hämtad: 2022-10-03).
- Nilholm, Claes, *SMART: Ett sätt att genomföra forskningsöversikter*, Lund: Studentlitteratur 2017.
- Nytell, Hans, *Från kvalitetsidé till kvalitetsregim. Om statlig styrning av skolan*. Diss. Uppsala universitet 2006.
- Olsson, Cecilia Olsson & Walling, Maria, "School Meals Do Not Have a Given Place in Swedish School's Quality Management", *Health Education Journal*, 75, 2016:8, <https://journals-sagepub-com.db.ub.oru.se/doi/10.1177/0017896916644000>.
- Phelps, Corey, Heidl, Ralph, & Wadhwa, Anu, "Knowledge, networks, and knowledge networks: A review and research agenda." *Journal of management* 38.4 (2012): 1115-1166.
- Regeringens proposition 1992/93:220. En ny läroplan för grundskolan och ett nytt betygssystem för grundskolan, sameskolan, specialsolan och den obligatoriska sarskolan. Riksdagstryck.
- Regeringens skrivelse 1996/97:112. Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning – kvalitet och likvärdighet. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Reierstam, Helena & Hellsten, Meeri, "Linguistic Diversity and Comparability in Educational Assessment", i *Teacher Education in the 21st Century – Emerging Skills for a Changing World*, Maria Jose Hernández-Serrano (red.), London: IntechOpen 2021.
- Segerholm, Christina, "'We Are Doing Well on QAE': The Case of Sweden", *Journal of Education Policy*, 24, 2009:2, <https://www-tandfonline-com.db.ub.oru.se/doi/full/10.1080/02680930902734103>.
- Serder, Margareta & Lundahl, Christian, "Teknik-och vetenskapsstudier (STS) och aktör-nätverksteori (ANT): fokus på kunskapens tillblivelseprocesser." (2021): 227-248.
- Scherp, Hans-Åke & Scherp, Gun-Britt, *Kvalitetsarbete och analys: för lärande i skola och förskola*, Lund: Studentlitteratur 2016.

SFS 1997:702. Förordning om kvalitetsredovisning inom skolväsendet. Stockholm:

Utbildningsdepartementet.

Skolverket, Allmänna råd för kvalitetsredovisning. Stockholm 2006.

Skolverket, Allmänna råd för kvalitetsredovisning. Stockholm 2015.

Skolverket, Allmänna råd med kommenterar. Det systematiska kvalitetetsarbetet, 2015.

<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65a0f1/1553964634365/pdf2901.pdf>

Skolverket, Utvärdering av Samverkan för bästa skola. Utvecklingen hos huvudmännen i två urvalsomgångar, 2021.

<https://www.skolverket.se/download/18.68c99c081804c5929ea658b/1657002700967/Utv%C3%A4rdering%20av%20Samverkan%20f%C3%B6r%20b%C3%A4sta%20skola%20Rapport%202022%206.pdf>

Skolverket, Redovisning av förslag till uppföljning och utvärdering av kvalitetsdialoger, 2021.

<https://www.skolverket.se/getFile?file=9022>

Skolverket, Insatser för ökad kvalitet och likvärdighet U2018/02652 (delvis) U2021/03837.

Redovisning av nationella målsättningar samt delredovisning av delmål, indikatorer, framgångsfaktorer och analysunderlag, 2022.

<https://www.skolverket.se/getFile?file=9727>

Svensson, Magnus & Klefsjö, Bengt, "TQM-Based Self-Assessment in the Education Sector:

Experiences from a Swedish Upper Secondary School Project", *Quality Assurance in Education: An International Perspective*, 14, 2006:4, <https://www-emerald.com.db.ub.oru.se/insight/content/doi/10.1108/09684880610703929/full/html>.

Sveriges kommuner och landsting, *Öppna jämförelser: tema systematiskt kvalitetsarbete med SKL:s analyshandbok. Grundskola 2015*, Stockholm: Sveriges kommuner och landsting 2015.

Forskningsöversiktens samlade publikationer

1995–2009

- Flygt, Erland, "Architectural Quality Theories for School Evaluation: A Critical Review of Evaluation Instruments in Sweden", *Educational Management Administration & Leadership*, 37, 2009:5, <https://journals-sagepub-com.db.ub.oru.se/doi/10.1177/1741143209339657>.
- Färe, R. et al., "Measurement of productivity and quality in non-marketable services", *Quality Assurance in Education*, 14, 2006:1, <https://www-emerald-com.db.ub.oru.se/insight/content/doi/10.1108/09684880610643593/full/html>
- Grek, Sotiria et al., "National Policy Brokerage and the Construction of the European Education Space in England, Sweden, Finland and Scotland", *Comparative Education*, 45, 2009:1, <https://www-tandfonline-com.db.ub.oru.se/doi/full/10.1080/03050060802661378>.
- Karlsson Vestman, Ove & Andersson, Inger M., *Pedagogisk utvärdering som styrning: en historia från präster till PISA*, Stockholm: Myndigheten för skolutveckling: Liber distributör 2007.
- Lagrosen, Stefan, *Kvalitetsstyrning i skolan? En analys av TQM:s tillämpbarhet inom den svenska grundskolan sett från en företagsekonomisk utgångspunkt*, (diss.) Stockholm: Stockholms universitet: Företagsekonomiska institutionen 1997.
- Lagrosen, Stefan, "TQM goes to school: an effective way of improving school quality", *The TQM Magazine*, 11, 1999:5, <https://www-emerald-com.db.ub.oru.se/insight/content/doi/10.1108/09544789910282426/full/html>.
- Larsson, Pär, *Förändringens villkor: En studie av organisatoriskt lärande och förändring inom skolan*, (diss.) Stockholm: Handelshögskolan i Stockholm 2004, <https://ex.hhs.se/dissertations/221237-FULLTEXT01.pdf>.
- Nytell, Hans, *Från kvalitetsidé till kvalitetsregim: Om statlig styrning av skolan*, (diss.) Uppsala: Uppsala universitet: Pedagogiska institutionen 2006.
- Scherp, Hans-Åke, *Kvalitetsarbete utifrån ett lärandeperspektiv*, Karlstad: Universitetstryckeriet i Karlstad 2004, https://www5.kau.se/sites/default/files/Dokument/subpage/2010/01/kvalitetsarbete_utifr_n_ett_l_randeperspektiv_19502.pdf (Hämtad: 2022-09-02).
- Segerholm, Christina, "Researching Evaluation in National (State) Politics and

Administration: A Critical Approach”, *The American Journal of Evaluation*, 24, 2003:3, <https://journals-sagepub-com.db.ub.oru.se/doi/10.1177/109821400302400305>.

Skolverket, *Kvalitetssäkring i skolan: En rapport om kvalitet, begreppsanalys, TQM:s historia och dess användbarhet vid utvärdering av skolans kvalitet*, Stockholm: Skolverket 1998, <https://www.skolverket.se/publikationsserier/rapporter/1998/kvalitetssakring-i-skolan?id=372> (Hämtad: 2022-09-02).

Svedlin, Renata, *Utvärdering i skolan: Mellan skolutveckling och styrpolitik*, (diss.) Helsingfors: Yliopistopaino 2003.

Svensson, Magnus & Klefsjö, Bengt, “Experiences from creating a quality culture for continuous improvements in the Swedish school sector by using self-assessments”, *Total Quality Management*, 11, 2000:4-6, <https://web-p-ebscohost-com.db.ub.oru.se/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=b1a81989-1ce9-4dc8-ac9d-31d8af579d78%40redis>.

Svensson, Magnus & Klefsjö, Bengt, “TQM-Based Self-Assessment in the Education Sector: Experiences from a Swedish Upper Secondary School Project”, *Quality Assurance in Education: An International Perspective*, 14, 2006:4, <https://www-emerald-com.db.ub.oru.se/insight/content/doi/10.1108/09684880610703929/full/html>.

Vanhoof, Jan, Van Petegem, Peter & De Maeyer, Sven, “Attitudes towards school self-evaluation”, *Studies in educational evaluation*, 35, 2009:1, <https://www-sciencedirect-com.db.ub.oru.se/science/article/pii/S0191491X09000042>.

2010-2022

Adolfsson, Carl-Henrik & Håkansson, Jan, “The Local Education Authority’s Implementation of a Capacity-Building Model for School Improvement”, ECER, Education in an Era of Risk – the Role of Educational Research for the Future, Hamburg, 2-6 september, 2019.

Adolfsson, Carl-Henrik & Alvunger, Daniel, “Power dynamics and policy actions in the changing landscape of local school governance”, *Nordic Journal of Studies in*

Educational Policy, 6, 2020:2,

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/20020317.2020.1745621>.

Altrichter, Herbert & Kemethofer, David, "Does Accountability Pressure through School Inspections Promote School Improvement?", *School Effectiveness and School Improvement*, 26, 2015:1,

<https://browzine.com/libraries/2284/journals/15691/issues/7601292?showArticleInContext=doi:10.1080%2F09243453.2014.927369>.

Andreasson, Ingela & Dovemark, Marianne, "Transforming Insecurity into a Commodity: Using the Digital Tools Unikum and InfoMentor as an Example in Swedish Education", *European Educational Research Journal*, 12, 2013:4,

<https://journals.sagepub.com/doi/10.2304/eerj.2013.12.4.480>.

Bergh, Andreas, *Vad gör kvalitet med utbildning? Om kvalitetsbegreppets skilda innebörder och dess konsekvenser för utbildning*, (diss.), Örebro: Örebro universitet 2010.

Bergh, Andreas, "Why quality in education – and what quality? - A linguistic analysis of the concept of quality in Swedish government texts", *Education Inquiry*, 2, 2011:4,

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.3402/edui.v2i4.22008>.

Bergh, Andreas, "Local quality work in an age of accountability: Between autonomy and control", *Journal of Education Policy*, 30, 2015:4,

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02680939.2015.1017612>.

Dederig, Kathrin & Sowada, Moritz G., "Reaching a Conclusion-Procedures and Processes of Judgement Formation in School Inspection Teams", *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, 29, 2017:1, [https://link-springer-com.db.ub.oru.se/article/10.1007/s11092-016-9246-9](https://link.springer.com.db.ub.oru.se/article/10.1007/s11092-016-9246-9).

Fonseca, Lars, "School cheating on the conditions of audit society", ECER, European Educational Research Association, EERA, Berlin, September 8, 2015.

Grek, Sotiria et al., "Governing by Inspection? European Inspectorates and the Creation of a European Education Policy Space", *Comparative Education*, 49, 2013:4,

<https://www.tandfonline-com.db.ub.oru.se/doi/full/10.1080/03050068.2013.787697>.

Hanberger, Anders, "Evaluation in Local School Governance: A Framework for Analysis", *Education Inquiry*, 7, 2016:3,

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.3402/edui.v7.29914>.

- Hjalmarsson, Maria, "Leisure-Time Teachers' Reflections on Systematic Quality Work: Approaches and Challenges", *Early Child Development and Care*, 189, 2019:13, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03004430.2018.1445731>.
- Hudson, Christine, "Evaluation - the (Not so) Softly-Softly Approach to Governance and Its Consequences for Compulsory Education in the Nordic Countries", *Education Inquiry*, 2, 2011:4, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.3402/edui.v2i4.22006>.
- Håkansson, Jan, *Systematiskt kvalitetsarbete I förskola, skola och fritidshem: strategier och metoder*, Lund: Studentlitteratur 2013.
- Höyer, Hans Christian et al., "Control and Trust in Local School Governance" i *School Boards in the Governance Process*, Lejf Moos & Jan Merok Paulsen (red.), Cham: Springer 2014.
- Johansson, Olof et al., "Local Decisions Under Central Watch: A Nordic Quality Assurance System", i *Transnational Influences on Values and Practices in Nordic Educational Leadership*, Lejf Moos (red.), Dordrecht: Springer 2013.
- Lager, Karin, *I spänningsfältet mellan kontroll och utveckling: En policystudie av systematiskt kvalitetsarbete i kommunen, förskolan och fritidshemmet*, (diss.) Göteborg: Göteborgs universitet 2015.
- Lager, Karin, Sheridan, Sonja & Gustafsson, Jan, "Systematic Quality Development Work in a Swedish Leisure-Time Centre", *Scandinavian Journal of Educational Research*, 60, 2016:6, <https://www.tandfonline.com.db.ub.oru.se/doi/full/10.1080/00313831.2015.1066434>.
- Lelling, Balli, *Fritidshem som lyfter: Skolutveckling, delaktighet och systematiskt kvalitetsarbete i Hörby kommun*, Malmö: Malmö högskola: Holmbergs 2017.
- Lindgren, Joakim et al., "Mediating School Inspection—Key Dimensions and Keywords in Agency Text Production 2003-2010", *Education Inquiry*, 3, 2012:4, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.3402/edui.v3i4.22055>.
- Lindgren, Joakim, "The Front and Back Stages of Swedish School Inspection: Opening the Black Box of Judgment", *Scandinavian Journal of Educational Research*, 59, 2015:1, <https://browzine.com/libraries/2284/journals/16777/issues/7567118?showArticleIContext=doi:10.1080%2F00313831.2013.838803>.
- Lundström, Ulf, "Systematic quality work in Swedish schools: Intentions and dilemmas,

Scandinavian Journal of Public Administration, 19, 2915:1,

<https://ojs.ub.gu.se/index.php/sjpa/article/view/3118>.

Olsson, Cecilia & Walling, Maria, "School Meals Do Not Have a Given Place in Swedish School's Quality Management", *Health Education Journal*, 75, 2016:8,

<https://journals-sagepub-com.db.ub.oru.se/doi/10.1177/0017896916644000>.

Reierstam, Helena & Hellsten, Meeri, "Linguistic Diversity and Comparability in Educational Assessment", i *Teacher Education in the 21st Century – Emerging Skills for a Changing World*, Maria Jose Hernández-Serrano (red.), London: IntechOpen 2021.

Roslund, Helene, *Fritidshemmet: uppdrag och juridik*, Lund: Studentlitteratur 2020.

Scherp, Hans-Åke, *Lärandebaserad skolutveckling: lärglädjens förutsättningar, förverkligande och resultat*, Lund: Studentlitteratur 2013.

Scherp, Hans-Åke & Scherp, Gun-Britt, *Kvalitetsarbete och analys: för lärande i skola och förskola*, Lund: Studentlitteratur 2016.

Segerholm, Christina, "'We Are Doing Well on QAE': The Case of Sweden", *Journal of Education Policy*, 24, 2009:2, [https://www.tandfonline-](https://www.tandfonline-com.db.ub.oru.se/doi/full/10.1080/02680930902734103)

[com.db.ub.oru.se/doi/full/10.1080/02680930902734103](https://www.tandfonline-com.db.ub.oru.se/doi/full/10.1080/02680930902734103).

Segerholm, Christina & Lindgren, Joakim, "Tensions autour de l'assurance-qualité et de l'évaluation dans l'instruction obligatoire suédoise", *Éducation et Sociétés. Revue internationale de sociologie de l'éducation*, 28, 2011:2.

Sveriges kommuner och landsting, *Öppna jämförelser: tema systematiskt kvalitetsarbete med SKL:s analyshandbok. Grundskola 2015*, Stockholm: Sveriges kommuner och landsting 2015.

Skolverket, *Kvalitetsarbete i praktiken*, Stockholm: Skolverket 2015 (publikationen har utgått).

Skolverket, *Systematiskt kvalitetsarbete: för skolväsendet*, Stockholm: Skolverket 2012.

Skolverket, *Systematiskt kvalitetsarbete: för skolväsendet*, Andra upplagan, Stockholm: Skolverket 2015,

<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65a0f1/1553964634365/pdf2901.pdf> (Hämtad: 2022-10-05).

Skolverket, *Systematiskt kvalitetsarbete hos huvudmän för förskola och grundskola: en*

nationell kartläggning, Stockholm: Skolverket 2021,

<https://www.skolverket.se/publikationsserier/rapporter/2021/systematiskt-kvalitetsarbete-hos-huvudman-for-forskola-och-grundskola> (Hämtad: 2022-10-05).

Wirzén, Johan & Hedegaard, Joel, "We cannot always be at sixes and sevens! A study of teachers' experiences of systematic quality work", *Educational Studies*, ahead of print, publicerad online: 2020-12-16,

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03055698.2020.1835611> (Hämtad: 2022-10-06).

Ärlestig, Helen, "Systematiskt kvalitetsarbete – ett gemensamt ansvar för rektor, huvudmannen och skolinspektionen", i *Skolledare i mötet mellan nationella mål och lokal policy*, Elisabeth Nihlfors & Olof Johansson (red.), Malmö: Gleerup 2014.